

"חמוטל" ו"מכשיר" לא בידינו

קרבות "חמוטל" ו"מכשיר" במסגרת קרבות הבלימה במלחמת יום הכיפורים

10.10.73 - 8.10.73

פיענוח תצ"א ועריכת תרשימים - ניצן שפירא

פרק ה'

9.10.73 בוקר - אוגדה 143

גזרת "טליסמן" - חטיבות 421 ו-14

אור ליום ה-9.10.73, היתה **חטיבה 421** מרוכזת בחניונים גדודיים לאורך ציר "טליסמן" (כביש טסה-איסמעיליה), מ"טליסמן 34" מזרחה. במרחק מה ממזרח לחטיבה 421, באיזור "טליסמן 39", חנו גדודי חטיבה 500, ובשעה 0530 הגיעה לגזרה גם חטיבה 14. חטיבה 421 כללה שלושה גדודי טנקים : 264 (19 טנקים, בפיקודו של רס"ן גיורא לב), 599 (24 טנקים, בפיקודו של רס"ן עמי מורג) ו-257 (22 טנקים, בפיקודו של סא"ל שמעון בן שושן). סה"כ בחטיבה 68 טנקים (1).

בשעות הלילה קיבלה החטיבה (בפיקודו של אל"מ חיים ארז) אתראה להתכונן לחילוץ אנשי מעוז "פורקן" (שמול העיר איסמעיליה), שנחלצו במסע רגלי נועז מהמעוז במשך הלילה. נקודת המפגש עם אנשי "פורקן" נקבעה לאיזור שמדרום ל"טליסמן 22", מדרום מזרח לתעוז "נוזל". צומת "טליסמן-חזיזית", כ-3.5 ק"מ מצפון מערב לראש "חמוטל".

חטיבה 14, אשר במשך הלילה ועד לפנות בוקר חנתה במרחב "יוקון" שבגזרת ציר "עכביש", מאחורי חטיבה 600, דילגה לקראת אור ראשון לציר "טליסמן" ונערכה באיזור "טליסמן 39". החטיבה כללה שלושה גדודי טנקים - 79, 184, ו-87 (האחרון - גדוד הסיור האוגדתי שהוכפף לחטיבה), סה"כ היו בחטיבה 67 טנקים (2). עם העברת חטיבה 14 לגזרת "טליסמן", הועבר מרכז הכובד של פעילות אוגדה 143 לגזרה זו.

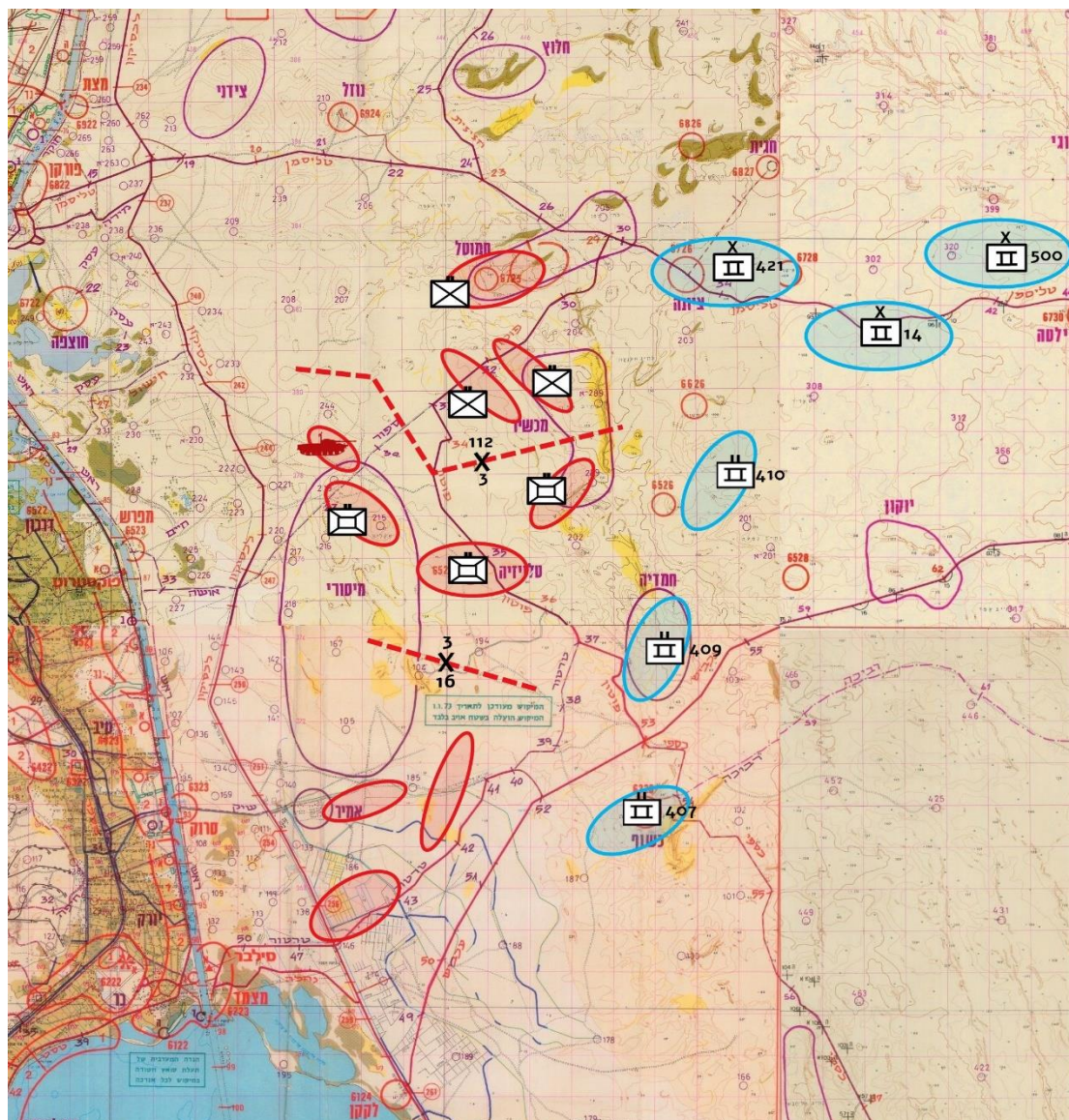
במשך הלילה השלימה **חטיבה 112** המצרית את הערכותה במרחב "חמוטל-מכשיר". תצ"א מ-0945 מראה הערכות של שני גדודים במערך המרכזי של פתחת "פוטון", וגדוד נוסף על האיזור הגבוה של "חמוטל" - איזור "אדום 6725" (לפירוט ראה פרק א'). עם זאת, מעדויות מפקדי היחידות של חטיבה 421 עולה כי בגזרות שונות של המערך היו המצרים עדין בעיצומם של התחפרות ומיקוש בעת התקפת החטיבה בבוקר ה-9.10.

גזרת "עכביש" - חטיבה 600

חטיבה 600, חטיבת המילואים האחרת של אוגדה 143, בפיקודו של אל"מ טוביה רביב, היתה ערוכה בלילה שבין ה-8-9 לאוקטובר בגזרת ציר "עכביש", המוליך מצומת טאסה אל צפון האגם המר הגדול.

חטיבה 600 היתה חטיבת מילואים של טנקי "מגח 6" (M60A1) - טנקים שהיו המתקדמים ביותר בצה"ל באותה עת. החטיבה כללה 3 גדודי טנקים : 407 (29 טנקים בפיקודו של רס"ן עובד מעוז), 409 (33 טנקים בפיקודו של רס"ן עוזי בן יצחק), ו-410 (30 טנקים, בפיקודו של סא"ל אמנון מרטון) (3).

גדוד 410 היה ערוך באיזור "אדום 6526", כ-1.5 ק"מ ממזרח לדיונת כתיב אבו-טרבוס שבדרום "מכשיר". גדוד 409 היה פרוס על גבעות "חמדיה", כ-3.5 ק"מ מדרום לדיונת כתיב אבו-טרבוס, כשהוא ערוך צפונה, כלפי דרום "מכשיר", ומערבה - דרום מערבה כלפי המרחב שמצפון לציר "עכביש". גדוד 407 היה ערוך באיזור תעוז "כישוף", מדרום לציר "עכביש".

מפה מס' 13 - פרישת הכוחות הישראליים והמצריים בגזרת "חמוטל-מכשיר" בבוקר ה-9.10

מול חטיבה 600 נערכה **חטיבה ממוכנת 3**. הגדוד הקדמי שלה נערך במרחב דרום "מכשיר", וגדוד נוסף באיזור "טלוויזיה". הגדוד השלישי של החטיבה נערך באיזור א-טאליה, כ-2 ק"מ

מצפון מערב ל"טלוויזיה". כמו כן הוכפף לחטיבה זו גדוד הנ"ט הדיביזיוני שהיה מצוייד בנגמ"שי BMP. גדוד זה חנה בא-טאליה, אך יתכן שפלוגה אחת שלו צורפה לגדוד שהחזיק את "טלוויזיה" (4).

כוונה ותכנית

בעקבות כישלון התקפת הנגד של פיקוד הדרום ב-8.10, ומאחר ונקבע כי המאמץ העיקרי הצה"לי יהיה בשלב הזה ברמת הגולן, היתה הוראת הרמטכ"ל לפיקוד דרום לקראת ה-9.10, ובהתאם לכך הוראות הפיקוד לאוגדות, להיכנס לבלימה בכל גזרת התעלה, ולא לבצע התקפות יזומות. עם זאת, אושרה פעילות הנדרשת לצורך חילוץ אנשי המעוזים, במקומות בהם חילוץ כזה עוד היה אפשרי (5).

הוראות אלה היו למורת רוחו של מפקד אוגדה 143, אשר סבר שיש להמשיך ולקיים את היוזמה ההתקפית בחזית כולה, ובגזרתו בפרט. היעד הראשוני בעיניו היה כיבוש השטחים שנשמטו מאחיזת כוחות פיקוד דרום כתוצאה מיציאת אוגדה 143 למסע הסרק לגזרה הדרומית ביום הקודם. כדי ליישב יעד זה עם הוראות הפיקוד, הבהיר שרון לסגנו ולמפקדי החטיבות באוגדה כי הוא מצפה מהם להפעיל יוזמה בקרב ההגנה הנייד, כאשר השאיפה היא לנצל כל הזדמנות לחזור ולהשתלט על הרכסים שאבדו ביום האתמול (6). מהשתלשלות אירועי ה-9.10 אפשר ללמוד כי לתכניתו של שרון היה גם שלב שני - השתלטות על מרחבי "מיסורי" ו"אמיר" במטרה להגיע אל קו המים, כדי לאפשר בהמשך צליחת התעלה. התכנית האוגדתית, שלא נמסרה למפקדי החטיבות בקבוצת פקודות מסודרת אלא בסדרה של "הנחיות אינדיבידואליות בעל פה, לעתים ממודרות" (7), היתה כי בשלב הראשון חטיבה 421 תכבוש את "חמוטל", תחבור אל לוחמי "פורקן" ותחלץ אותם, ואילו חטיבה 600 תכבוש את מתחם "מכשיר". על התקפת שתי החטיבות הופקד סגן מפקד האוגדה. על תכנית השלב השני ניתן ללמוד מפעולות האוגדה משעות הצהריים - גלישת חטיבות 600 ו-14 מעמדותיהן ב"חמדיה" ו"כישוף" לכיוון "טלוויזיה", דרום "מיסורי", ו"אמיר", והגעת גדוד הסיור 87 לצומת "לכסיקון-נחלה".

המטרה המוצהרת של המשימה שהוטלה על חטיבה 421 היתה חבירה לאנשי מעוז "פורקן" וחילוץ. אולם מפקד אוגדה 143 ראה בהתקפת החילוץ הזאת הזדמנות ליישר את החלק הצפוני של הבליטה המצרית שנוצרה בגזרת "חמוטל-מכשיר". בגזרה זו יכול היה מפקד האוגדה להסוות את כוונתו ההתקפית בטיעון שההתקפה הכרחית לצורך חילוץ אנשי מעוז "פורקן" (8).

במקביל למשימה שהוטלה על חטיבה 421, הוטל על חטיבה 600 לכבוש את "מכשיר". אם ביחס למשימת כיבוש "חמוטל" שהוטלה על חטיבה 421 עוד אפשר היה לטעון כי היא מתחייבת ממשימת חילוץ אנשי "פורקן", המשימה שהוטלה על חטיבה 600 כבר חרגה מ"ההכשר" הזה, והיתה למעשה הפרה משמעותית (וגם משמעתית) של הנחיית הרמטכ"ל והוראות הפיקוד (9).

תוך כדי התארגנות חטיבה 421 למבצע כיבוש "חמוטל" וחבירה לאנשי "פורקן" וחילוצם, פנה מח"ט 14 למפקד האוגדה וביקש כי את החילוץ בפועל יבצעו הוא ואנשיו, וזאת מאחר והוא ואנשיו הם שביצעו את תיאום ההחלצות עם מפקד המעוז, וגם משום החוב המוסרי שחש המח"ט כמפקד הגזרה בפרוץ המלחמה, להיות זה שמחלץ את אנשי המעוז שהיה תחת פיקודו (10). בקשתו אושרה.

כאמור, לקראת אור ראשון, דילגה חטיבה 14 אל ציר "טליסמן", ובשעה 0530 כבר התייצבה על ציר "טליסמן", מאחורי חטיבה 421. לדעת סגן מפקד האוגדה העברת החטיבה לגזרת "טליסמן" נועדה להוות "...עתודה לחטיבה 421 וכוח לניצול הצלחתה, אם זו תושג" (11), וגם מכך אפשר ללמוד על כוונותיו של מפקד האוגדה ליום זה. זו היתה גם התרשמותה של ועדת אגרנט : "...האלוף שרון [העביר] את המאמץ העיקרי שלו מציר "עכביש" לציר "טליסמן". יתכן שהאלוף שרון התכוון לחזור לתכנית שלו...מיום ב' [8.10] בבוקר, כלומר, לתקוף עם שתי חטיבות ממזרח למערב בציר "טליסמן", וחטיבה אחת מדרום מזרח לצפון מערב מכיוון "חמדיה" (12).

גם ה"שאלתא" של מח"ט 421 אל סגן מפקד האוגדה בשעה 0631, מה תהיה המשימה הבאה, לאחר כיבוש "חמוטל", והאם אפשר יהיה להמשיך ל"מיסורי", מעידה כי מח"ט 421 ציפה, מן הסתם בעקבות ההנחיות בעל פה שקיבל לפנות בוקר ממפקד האוגדה, כי להתקפה על "חמוטל" יהיה המשך.

תחילת ההתקפה האוגדתית

ההתקפה האוגדתית החלה מתגלגלת בשורת פקודות בקשר שניתנו ע"י סגן מפקד האוגדה אבן החל משעה 0539. תחילה, הורה סגן מפקד האוגדה לשתי החטיבות לעלות עם כוחות מצומצמים לתצפית על יעדי האויב, כאשר עיקר הכוחות מאחור בפריסה רחבה ובהתארגנות. מח"ט 421 שביקש כבר בשלב זה רשות להתקדם ליעדו, נענה בשלילה. כעבור מספר דקות אישר אבן לשתי החטיבות לעלות לעמדות ולהתחיל ניהול אש עם יעדי "חמוטל" ו"מכשיר", אך עדיין רק "עם המינימום הנדרש, והאחרים בהתארגנות", תוך שהוא מדגיש כי מתכונת הפעילות הזאת תהיה "למשך תקופה ארוכה". אבל דקות לאחר מכן, כאשר מח"ט 421 ממשיך ללחוץ לקבלת אישור לתקוף את "חמוטל", מורה לו אבן : "אם אתה יכול מ'ציונה' ל'חמוטל' תייצב את הקו". בהמשך הורה אבן למח"ט 600 "אתה באיזור 'מכשיר'...אם...נמצא...על ידו ויכול לייצב - תייצב שמה". בהמשך, בשיחה עם מח"ט 600, אבן מדווח לרביב כי חטיבה 421 מזהה מטרות ב"חמוטל" ו"יש אישור לתקוף אותם", ומורה לו : "אתה תעשה סדר ב'מכשיר'". דומה שאבן עשה תמרונים מילוליים כדי לא לומר במפורש ברשת הקשר כי הוא מורה לחטיבות לצאת להתקפה, והעדיף להשתמש במושגים עמומים שאינם לקוחים מארגז הכלים של הפקודות הצה"ליות להתקפה - "לייצב", "לעשות סדר" (13). אבן מדבר בקשר כמי שמודע לכך שדרגים בכירים יותר מאזינים לרשת האוגדתית, כאשר ברור לו שהפקודות שהוא נותן כבר חורגות למעשה מהמגבלות שהטילו המטכ"ל והפיקוד על הפעילות בבוקר זה (14).

מכל מקום, ההתקפות יצאו לדרך. בשעה 0602 דיווח מח"ט 600 לסגן מפקד האוגדה כי גדוד 3 שלו (גדוד 410) כבר בהתקפה על "מכשיר" (למעשה ההתקפה החלה מאוחר יותר ועל כך להלן), ובשעה 0618 דיווח מח"ט 421 כי כוחותיו החלו בהתקדמות אל "חמוטל".

התקפת חטיבה 600 על דרום "מכשיר"

התקפת חטיבה 600 היתה אמורה להתחיל בשעה 0600. המח"ט היה נלהב ונמרץ כשקיבל מסגן מפקד האוגדה את הפקודה להתקפה. כזכור, סגן מפקד האוגדה השתמש במונח "לעשות סדר", ותגובתו של המח"ט היתה: "אני כבר אתמול רציתי לעשות סדר ב'מכשיר'". על כך השיב לו אבן: "תעשה עכשיו סדר ב'מכשיר'" (15).

על פי עדות המח"ט לאחר המלחמה, תכניתו היתה להתקפה של גדוד 410 מדרום מזרח, מכיוון "אדום 6526", בחיפוי של גדוד 409 מעמדותיו ברכס "חמדיה" (16). בפועל לא התבצע החיפוי של גדוד 409, ולדברי מג"ד 409 כלל לא קיבל פקודה כזו, ולכן לא היה חיפוי. מג"ד 410 העיד לאחר המלחמה כי ניסה לערער על פקודת ההתקפה לגדודו משום שהיה סבור שהמשימה איננה משימה לגדוד יחיד, אולם ערעורו לא התקבל. גרסא זו נתמכת בעדות הסמג"ד (17).

לקראת ההתקפה התקיים תיאום שוטף בין מפקדי חטיבות 600 ו-421, לזיהוי מטרות ולתיאום התנועה והירי של כוחותיהם. יש לציין כי האש הארטילרית שהפעילה חטיבה 600 כוונה לשטחים הנמוכים ב"מכשיר". כאשר מח"ט 421 ציין זאת, השיב מח"ט 600: "בדיוק זו היתה הכוונה, אמרו ששם הטילים". סגן מפקד האוגדה פקד על ההתקפה המשולבת. בשעה 0631 הביע סגן מפקד האוגדה את דעתו כי עם השתלטות חטיבה 421 על "חמוטל", "...[חטיבה 600] מקפל את 'מכשיר' חלק" (18).

לא ניתן לקבוע במדויק את לוח הזמנים והמהלכים של התקפת גדוד 410. אמנם בשעה 0602 דיווח מח"ט 600 לסגן מפקד האוגדה: "אני עם 3 שלי מסתער על 'מכשיר' בחיפוי 2", אולם דיווח זה היה יותר בגדר של הצהרת כוונות, או הרהורי לב (wishful thinking), מאשר תיאור מצב טקטי בשטח. חצי שעה מאוחר יותר, ב-0630, עדיין עסק המח"ט בטייוח ארטילרי, ובשעה 0642, הוא הודיע למח"ט 421 כי הוא מתכוון להתחיל בהסתערות מיד לאחר שיסיים אש ארטילרית לתכלית שהוא מוריד על "מכשיר". על פי עדות מח"ט 600 בתחקיר רע"ן היסטוריה פקודת ההתקפה לחטיבה ניתנה רק בשעה 0730, ובדו"ח החטיבה שהוגש לאחר המלחמה נכתב כי הפקודה לגדוד 410 ניתנה בשעה 0730 (19), אולם שתי הגרסאות נשללות לחלוטין ע"י הקלטות רשת הקשר, שלפיהן גדוד 410 כבר היה בתנועה להתקפה ב-0647. ככל הנראה ניתן לתת את פרק התקפת גדוד 410 בין השעה 0645 לבין 0720, השעה שבה נרשם לראשונה במפקדת האוגדה דיווח על כישלון ההתקפה (20).

גדוד 410, בפיקודו של סא"ל אמנון מרטון, יצא להתקפה מהאיזור בו חנה במשך הלילה - ממזרח ל"אדום 6526". בתנועה להתקפה ספג גדוד 410 הפגזה ארטילרית מצרית, דבר המצביע על הימצאותם של קציני תצפית מצריים בנקודות גבוהות בדרום "מכשיר", ואולי גם

מעבר למתחם. מניתוח דיווח מפקדי הגדוד על הקרב, עולה כי הגדוד תקף בכיוון כת'יב אבו טרבוש. תלילותה של הדיונה ניתבה את התקפת הגדוד לאורך דיונת אבו-טרבוש מערבה בחיפוש אחר מעבר הכרחי לטיפוס על הדיונה. המג"ד הוביל את הגדוד, ולמרגלות הדיונה נפגע המג"ד מירי RPG או נק"ל. אף טנק אחר של הגדוד לא נפגע. לאחר היפגעות המג"ד התפזרו פלוגות הגדוד ללא שליטה בכיוון כללי דרום-מערב, והגיעו לקרבת תעוז "טלויזיה". לדברי מ"פ ל' תעוז "טלויזיה" היה ריק, אך תיאור זה אינו עולה בקנה אחד עם הגרסה המצרית. לפי יוסרי וחמאד התעוז היה מוחזק בבוקר ה-9.10 בידי חטיבה ממוכנת 3 (21). בתוך כך הצליח הסמג"ד, רס"ן חיים אלקן, לתפוס שליטה על הגדוד ולרכז באיזור צומת "פוטון-עכביש" לקראת 0830 (22).

בשעה 0743 דיווח המח"ט למפקד האוגדה כי ההתקפה נכשלה. בשיחה זו דיווח המח"ט לשרון כי מג"ד 410 נפצע ואין עימו קשר, יחידות הגדוד התפזרו בשטח, ומשכו לציר "טליסמן" (!), וכי בעת הדיווח הסמג"ד שתפס פיקוד על הגדוד מכנס את הגדוד ומחזיר אותו דרומה. לדברי המח"ט "...ב'מכשיר' כבדים [טנקים] כמעט ואין, מה שיש זה הרבה חי"ר עם אמצעי נ"ט קצר טווח וטילים". (23).

לאחר המלחמה העיד מג"ד 410: "ההכנות שנעשו ברמת הגדוד, ושהיה עלי לעשות כנדרש בתורה ובידע המקצועי שהיה לי, היו עלובות ביותר. לא היה מודיעין... וגם לא דרשתי, והייתי צריך לדרוש. ברמה הגדודית לא זיהיתי לפלוגות דרכי גישה ונתיבי נסיעה, ולא ערכתי זיהוי שטח.... לא עשיתי עבודה רצינית ואני בכלל לא גאה בצורה בה נכנסנו לקרב המתגלגל. גם לא קיבלתי שום סיוע ארטילרי או תיאום לקרב חטיבתי. החטיבה לא העמידה לרשותי שום מוצר מטה ראוי" (24). מסתבר שהמג"ד לא ראה בשטח, בשטחים הגבוהים שלעברם הוביל בהסתערותו, את האש הארטילרית שהפעיל המח"ט אל עבר השטחים הנמוכים שבתוך ה"בנה" שיוצרת דיונת אבו-טרבוש, ומנקודת מבטו הסיוע הארטילרי שהפעילה החטיבה לא היה רלבנטי. כאמור, לאחר היפגעות המג"ד התפזרו פלוגות הגדוד ללא שליטה. עם זאת, הדיווח של המח"ט למפקד האוגדה כי הגדוד התפזר ופלוגותיו הגיעו צפונה עד לציר "טליסמן" היה שגוי לחלוטין. פלוגות הגדוד התנתבו דרום-מערבה לכיוון ציר "פוטון" בחלקו הדרומי, ובוודאי לא נעו לכיוון "טליסמן". דיווח המח"ט על כי הפלוגות הגיעו ל"טליסמן" תמוה, ומעורר שאלה לגבי שליטת המח"ט בכוחותיו בעת ההתקפה.

שאלה נוספת היא שאלת החיפוי של גדוד 409. כאמור, לדברי המח"ט תכניתו היתה כי גדוד 410 יתקוף בחיפוי של גדוד 409 מ"חמדיה". אולם כפי שעולה מעדויות מג"ד 409 והמ"פים שלו, חיפוי כזה לא התבצע. לימים העיד מג"ד 409 כי הוא "...לא זוכר שום פקודה לחיפוי להתקפת גדוד 410 על 'מכשיר' בבוקר התשיעי לחודש. 410 היו על השוליים הדרום מזרחיים של 'מכשיר' והמרחק בינינו לבינם היה מספר קילומטרים. לא היה שום קשר טקטי בינינו לבינם. לא היה שם שום מהלך חטיבתי. עידו [מ"פ ו' 409] אמנם ניהל אש עם 'מכשיר', אבל לא כפעולת חיפוי יזומה במסגרת התקפה חטיבתית" (25).

בכך הסתיימה "עשיית הסדר ב'מכשיר'" שהבטיח המח"ט לסגן מפקד האוגדה עם קבלת הפקודה להתקפה החטיבתית.

וכך מתאר הגנרל המצרי גמאל חמאד את התקפת הבוקר של חטיבה 600 :
"....בשל כישלון התקפת הנגד הישראלית ב-8 לחודש ריכזו הישראלים את חטיבת שריון 600 באזורים כתיב אל-סכן וט'הר אם ביר שמצפון לדרך התיכונה, במרחק של כ-16 ק"מ ממזרח לתעלת סואץ.... החל מהשעה 06.30 בבוקר ה-9 לאוקטובר פתח האויב בהתקפות נגד חזקות על חזית דיוויזיה 16 חי"ר.... בשני גדודי שריון על החטיבה האמצעית (חטיבה 3 חי"ר ממזרח) ...כשהמטרה היא לבחון את מערכי ההגנה של הדיוויזיה, ואיתור גזרותיה החלשות, כהכנה להנחתת התקפת נגד עיקרית בכיוון זה, במטרה להבקיע את ראש הגשר של הדיוויזיה, ולשבש/לערער את מערך ההגנה המצרי..." (26).

התקפת חטיבה 421

שלב א' : 2 גדודים בחיפוי וגדוד 264 בהתקפה

לקראת אור ראשון התכנסו מפקדי הגדודים בחטיבה 421 ליד טנק המח"ט, וניתנה פקודה חטיבתית כדלקמן : 2 גדודים : 257 ו-599, יתפסו עמדות חיפוי ברכס "ציונה", כאשר גדוד 257 מצפון לציר "טליסמן" וגדוד 599 מדרום לציר, וגדוד 264 ינוע על ציר הכביש ("טליסמן") עד לנקודה שבה הציר חוצה את מתחם "חמוטל", יפנה שמאלה (דרום מערבה) ויתפוס את "חמוטל". בהמשך יתקדמו גדודים 257 ו-264 לאיזור "טליסמן 23" (צומת "טליסמן-חזיתית"), כדי לחפות משם על חילוץ אנשי מעוז "פורקן". (27).

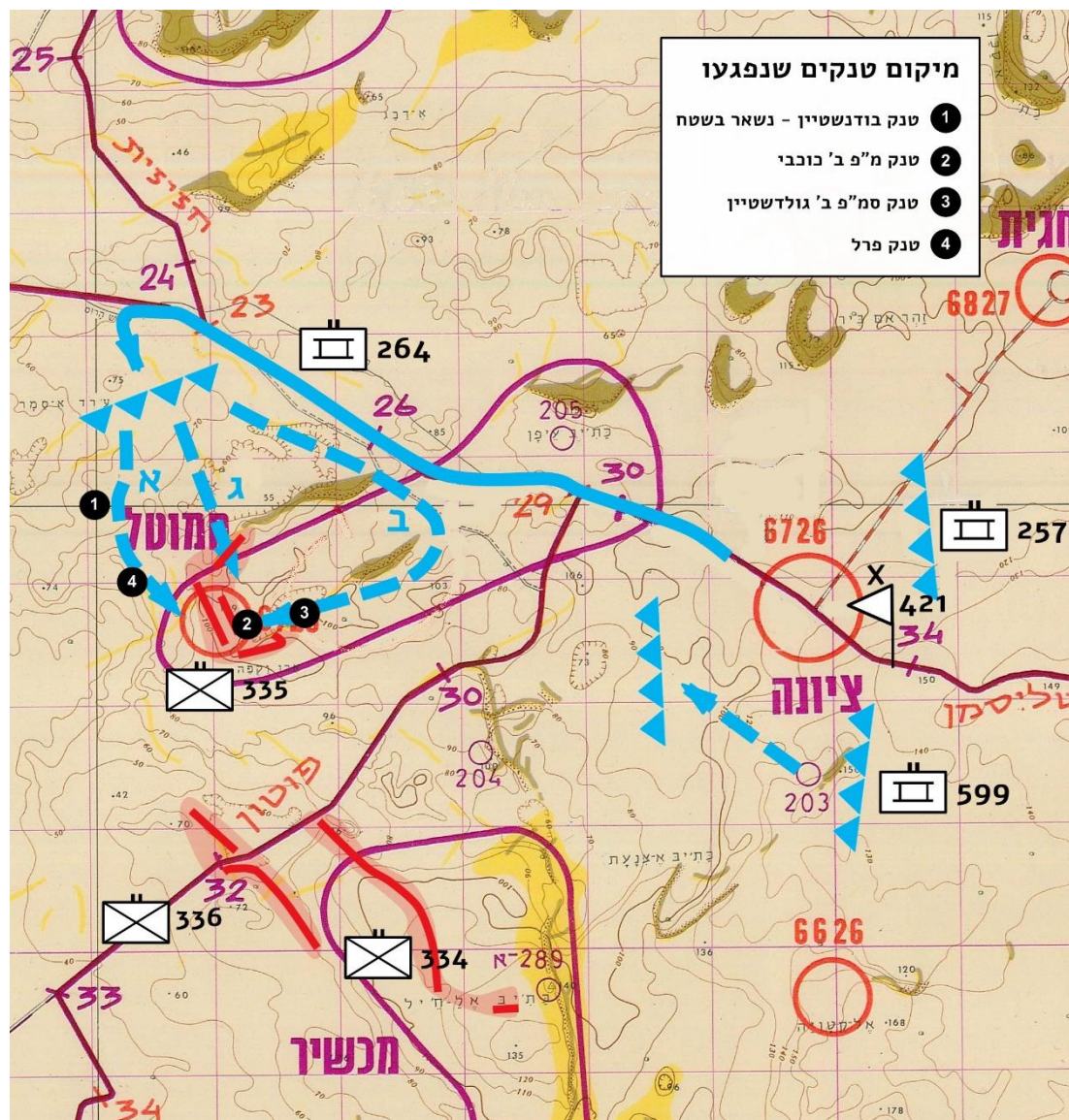
קצת לפני השעה 0600 החלה ההתקפה, כאשר 2 הגדודים המחפים תפסו את עמדותיהם ברכס "ציונה" כמתוכנן והחלו לנהל אש עם "חמוטל". מעמדות החיפוי טווחו ע"י הארטילריה נקודות ב"חמוטל" (כגון "אדום 6725"), וגם נורתה אש לתכלית (28). פעולת החטיבה נעשתה בתיאום מלא ושוטף עם סגן מפקד האוגדה ועם מח"ט 600, שחטיבתו יצאה במקביל להתקפה על "מכשיר" (29).

בערך ב-0615 החל גדוד 264 לנוע במהירות על ציר "טליסמן", ותוך כדי דהרתו לאורך הכביש עבר את מתחם "חמוטל". המח"ט שהבחין בכך הורה למג"ד לחזור ולתקוף את "חמוטל" (המג"ד דיווח כי ציר הכביש פתוח ופנוי מאויב וניתן גם, כך סבר ודיווח, "להמשיך לאיסמעיליה").

בשעה 0631, בעוד גדוד 264 מתקדם על ציר "טליסמן", שאל המח"ט את סגן מפקד האוגדה מה המשימה הבאה אחרי "חמוטל", והאם אפשר להמשיך לכיוון "מיסורי". אכן השיב לארז, כי בשלב זה יתמקם ב"חמוטל", "ידפוק" בגזרה הזאת "כמה שאתה יכול" וימתין להוראות להמשיך. (30).

ע"פ הדיווח של מג"ד 264 והמ"פים, הגדוד, שאכן עבר את מתחם "חמוטל" בתנופה מערבה והגיע אל מעבר לצומת "חזיתית-טליסמן", הסתובב, פנה דרומה, נפרס לניהול אש מול

"חמוטל", ואז עלה בפרישה רחבה על "חמוטל" מכיוון צפון-מערב. הגדוד הגיע לצמה החולית הבלתי עבירה שמצפון ל"חמוטל" (ראה מפה מס' 15) והפלוגות התפצלו בנסיון למצוא מעקפים לטיפוס על הצמה. המג"ד דיווח בעדותו כי בשלב זה איבד שליטה על הגדוד. הפלוגות נתקלו בחי"ר המצרי בטווחים קצרים והחלה לחימה אישית של כל טנק. חיילי חי"ר מצריים משכו מחרוזות של מוקשים ממש לפני שרשראות הטנקים. ל-2 מפלוגות הגדוד לא היו מקלעים, הטנקים ירו פגזי מער, ומפקדי הטנקים ירו ב"עוזים" וזרקו רימוני יד.

מפה מס' 15 - התקפת גדוד 264 - גדודים 257 ו-599 בחיפוי

פלוגה ב' המוקטנת (3 טנקים ועוד טנק תועה של פלוגה ג') בפיקודו של סרן אהוד כוכבי, שהיתה הפלוגה השמאלית (הצפונית) בהתקפה, הגיעה עד לצמה החולית, שהיתה בגובה של כ-5-6 מ', עקפה אותה ממזרח, ולדברי המ"פ רק על ציר "פוטון" הצליח למצוא דרך להמשיך בעליה על "חמוטל". למעשה לא היה זה ציר "פוטון", אלא ציר בלי שם שמתחיל בערך מ"טליסמן 24" ונמשך לדרום מזרח, אשר משיק לקצה המזרחי של הצמה הבלתי עבירה

ומאפשר לעוקפה. ברגע שעלתה הפלוגה לגב הדיונה של "חמוטל", נחשפה למתחם בפתחת "פוטון", שממנו נורו אליה טילים, ובמקביל התחילה לחטוף אש מימין, מכיוון החלק הגבוה של "חמוטל" ("אדום 6725"). המ"פ חיפש מימינו את הפלוגות האחרות אבל לא ראה אותן, ובעקבות זאת פנה ימינה והתחיל בהסתערות במעלה הגבעה. תוך כדי הסתערות וירי מכל הכלים (לפלוגה ב' היו מקלעים), נפגע טנק המ"פ מ-RPG. המ"פ הפצוע ואיש צוות נוסף קפצו מהטנק וחולצו ע"י טנק טרבס מפלוגה ג' שנסע עם פלוגה ב'. שני אנשי הצוות האחרים נחלצו עם הטנק לציר "טליסמן". בתוך כך נפגע טנק הסמ"פ, וסגן אברהם גולדשטיין הסמ"פ נפצע קשה. הוא חולץ בטנק שלו לאחר. בפלוגה נותר טנק אחד, שהצטרף לפלוגה ג'.

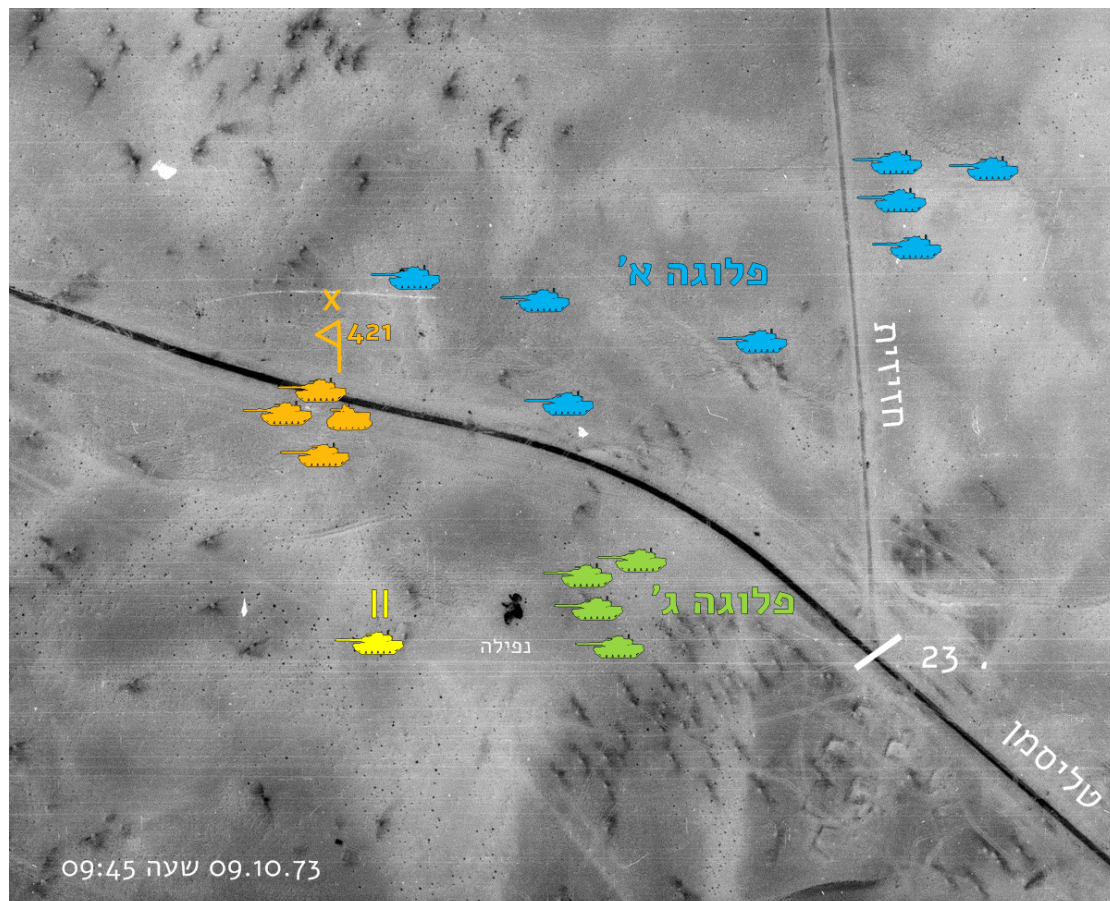
ממערב לפלוגה ב' תקפה פלוגה ג' (6 טנקים). מ"פ ג', סרן יוסי ברגר (לימים רגב) מציין אף הוא את שרשרות המוקשים, ומתאר את העליה לגב היעד כרצף של היתקלויות עם החי"ר המצרי שעליו ירתה הפלוגה פגזי תותח וירי מה"עוזים" האישיים, באין מקלעים, ומפקדי הטנקים זרקו רימונים. המ"פ הבחין במ"פ ב' ובפגיעה שספג, ולדבריו הוא שהורה לטנק טרבס לחלץ את מ"פ ב'. טנקי 1א (טנק בודנשטיין) ו-1ב (טנק פרל) של הפלוגה, נפגעו שניהם בעלייה אל היעד. טנק פרל נפגע בצריח, אנשי הצריח קפצו החוצה, ואילו הנהג המשיך להתקדם עם הטנק. כשראו שהטנק ממשיך בתנועה חזרו אליו המט"ק והתותחן. הטען-קשר לא חזר לטנק. לדברי המט"ק הוא ניסה לחזור לקחת את הטען, יעקב בוטבול, אך לא הצליח למצוא אותו. בוטבול נשאר בשטח. טנק בודנשטיין נפגע בתא הנהג והנהג דוד מלול נהרג. הנהג ההרוג פונה ע"י הצוות לתוך הצריח, והתותחן נכנס לתא הנהג לנהוג. כאשר הטנק החל לנוע לאחור הוא נפגע בשנית, והמ"פ הורה לטנק פרל לחלץ את אנשי הצוות של בודנשטיין. הנהג ההרוג מלול נשאר בטנק שננטש.

פלוגה א' (8 טנקים) היתה המערבית בהתקפה. מ"פ א', סגן נדב מן, העיד כי קשיי השליטה בפלוגה החלו עם תחילת ההסתערות. היעד היה רצף של דיונות חוליות ואי אפשר היה לשלוט על כל הפלוגה. לדבריו, המצרים ירו על הפלוגה עשרות רקטות RPG, וטנק המ"פ נפגע אך המשיך בפעולה. באין מקלעים, הפלוגה ירתה כדורי מערך מהתותח והמפקדים ירו מה"עוזים" האישיים. למרות ירי הנ"ט המאסיבי והפגיעות שהטנקים ספגו, לפלוגה לא היו נפגעים. במהלך התקפת גדוד 264 החלה לרדת על "חמוטל" התקפת ארטילריה כבדה, במסגרת משימת "אש על כוחותינו" מצרית.

בשלב הזה קיבל הגדוד מהמח"ט פקודה לרדת מהיעד ולחזור ולהיערך באיזור "חזיזית-טליסמן", והגדוד ירד מ"חמוטל" ונערך משני צידי צומת "חזיזית-טליסמן". לדברי המח"ט פקודה זו ניתנה משום שבשלב זה אישר לגדוד 599 להתחיל להתקדם אל "חמוטל" והוא חשש להתנגשות בין הגדודים (31). יש לציין שבשלב זה גם החלו להגיע מהאוגדה דיווחים על כוח טנקים מצרי היוורד בציר "חזיזית" מאיזור "חלוץ" (32). השעה היתה בין 0730-0740.

ראה תצ"א מס' 16 - פרישת גדוד 264 באיזור צומת "טליסמן-חזיזית". בתוך כך, ככל הנראה כבר בשלב ההסתערות על "חמוטל" נוצר המגע הראשון בין טנקים של גדוד 264 (יש להניח שהיו אלה טנקים מהפלוגה המערבית - פלוגה א'), לאנשי מעוז "פורקן"

ששהו באותה עת במכתש באיזור ע'רד-א-סמר, מדרום מערב לצומת "טליסמן-חזיזית". אנשי "פורקן" דיווחו כי 3-2 טנקים הגיעו אליהם, אף ירו מעל ראשיהם, אך לא חילצו אותם, אלא המשיכו להתקפה על "חמוטל" (33) בקרב העליה ל"חמוטל" היו לגדוד 264 שני נעדרים, כ-5 פצועים, בהם מ"פ וסמ"פ ב', וטנק אחד נשאר בשטח (34).

תצ"א מס' 16 - פרישת גדוד 264 וחפ"ק החטיבה בצומת "טליסמן-חזיזית" - 090945

גדוד 599 תוקף

תוך כדי ניהול אש החיפוי להתקפה על "חמוטל", התקדם גדוד 599 כ-1000-1500 מ' מעמדותיו הראשוניות באיזור "סגול 203" לעמדות מערביות יותר. לאחר שגדוד 264 עבר את "חמוטל" ובמקביל לפנייתו לתקוף את "חמוטל" מעורפה, הציע מג"ד 599 כי הוא יתקוף את "חמוטל". המח"ט אישר, וגדוד 2 נערך להסתערות. לדברי המח"ט בשלב הראשון של ההסתערות עדין היה גדוד 264 על "חמוטל" בגזרתו, ומשום כך הורה למג"ד 599 לתקוף לכיוון החלק הגבוה של "חמוטל" - "אדום 6725". כאמור המח"ט העיד לאחר המלחמה כי זמן קצר לאחר האישור שנתן להסתערות גדוד 599, הוא הורה לגדוד 264 לרדת מ"חמוטל" ולנוע לאיזור צומת "חזיזית-טליסמן", וזאת כדי להימנע מהתנגשות בין 2 הגדודים.

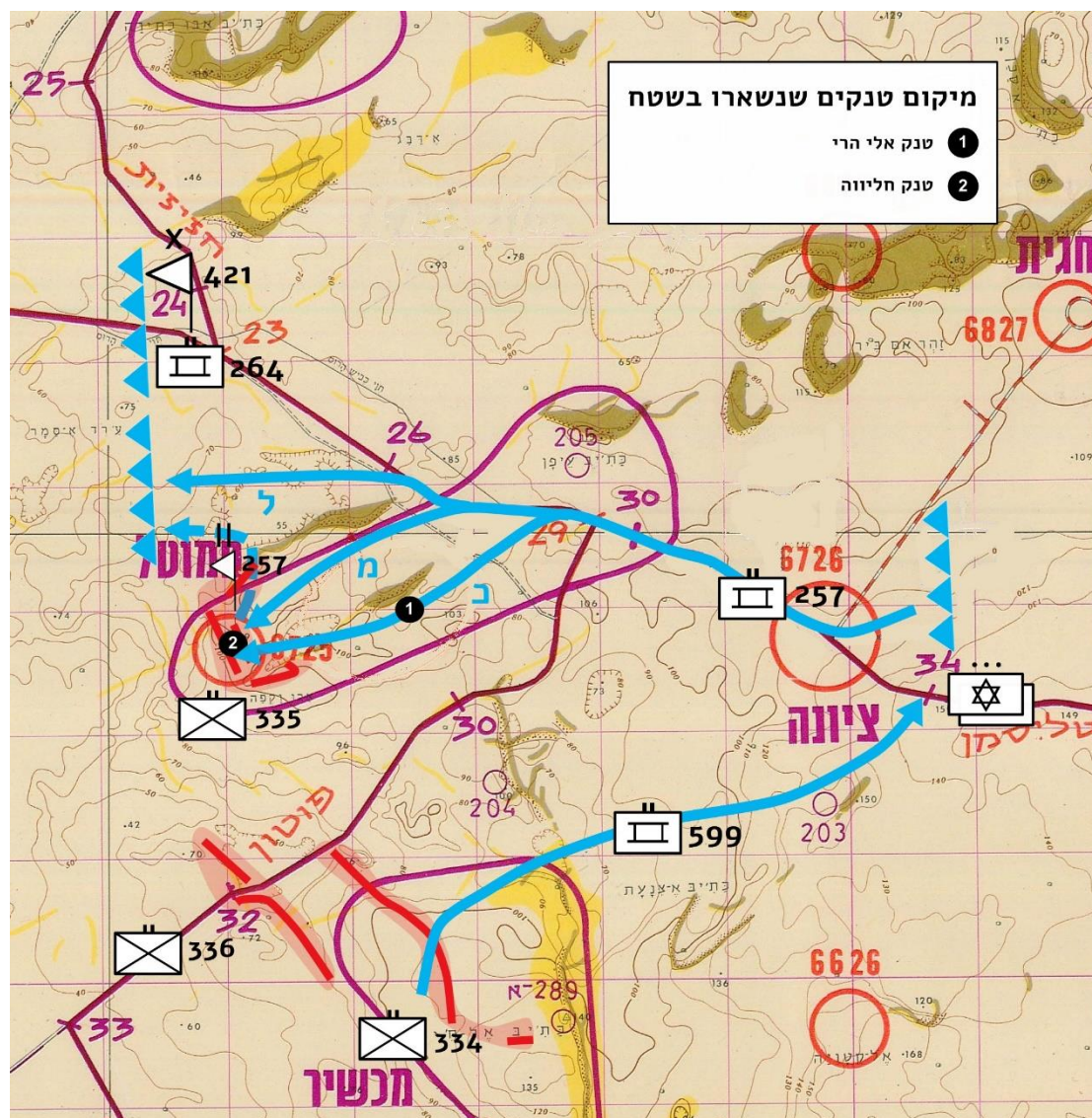
עם קבלת האישור מהמח"ט לתקוף את "חמוטל", השאיר מג"ד 599 את פלוגה ז' (10 טנקים), בפיקודו של סרן מיקי שחר, בעמדות החיפוי הסופיות. עם 2 הפלוגות האחרות - פלוגה ו' (7 טנקים) בפיקודו של סגן רוני קריב, ופלוגה ח' (5 טנקים) בפיקודו של סגן שרגא בר ניסן, התקדם המג"ד לעבר היעד. לפני ההסתערות המג"ד הפעיל אש לתכלית על ראש "חמוטל" ע"י הארטילריה שטווחה מוקדם יותר עם תפיסת עמדות החיפוי הראשוניות. הכוח ירד לשטח מוסתר מהיעד ושם התפרש ויצא להסתערות. עם הגיע המג"ד למה שנראה לו כשטח הגבוה שבראש "חמוטל" ("אדום 6725"), הורה למ"פ ז' לכנוס אליו, ודיווח למח"ט: "חמוטל בידי" (35). השעה היתה 0745. המח"ט, בשיחה עם מפקד האוגדה, דיווח לו כי כוחותיו עלו על "חמוטל", וגדוד 264 נמצא בתנועה לכיוון צומת "חזיזית". שרון ביקש לוודא כי אכן "חמוטל" כולה בידי החטיבה, ושאל: "האם אפשר...לעבור, לשטוף אותה, לחסל כל מה שיש שם ולהיעמד על כולה?", וארז השיב: "זה מה שאנחנו עושים עכשיו" (36).

ברגע שבו דיווח מגד 599 כי "חמוטל" בידי, נפגע הטנק שלו והחלה ההיתקלות. המג"ד זיהה חי"ר ב-3 תעלות במדרון היעד (לדברי המ"פים לא היו אלה תעלות אלא שורות של שוחות אישיות עגולות). המג"ד הורה לפלוגות ו' וח' לשטוף את החי"ר שבמדרון, ולמ"פ ז' שבינתיים כבר הגיע עם פלוגתו מעמדות החיפוי, לחפות על הסתערות הפלוגות. מ"פ ח' דיווח כי גלש במדרון שלאחריו התחילה התרוממות נוספת, ועם העליה לקו הרכס הבא נתקל ב-7 טנקים במחפורות בטווחים קצרים מאד, אותם השמידה הפלוגה בירי מהיר. באיזור הטנקים הסתובב חי"ר מצרי רב שחלקו עדין היה בעיצומו של מאמץ התחפרות, וחלקו כבר ישב בשוחות אישיות עגולות, ומהן ירה על הכח במטולי RPG. הכוח הפעיל נגד החי"ר המצרי מקלעי מקביל, ירי בתותח וב"עוזים" (בגדוד זה היו מקלעי מקביל אך לא מקלעי מפקד), וזריקת רימונים. לדברי המג"ד פלוגה ו' השתתפה בהסתערות זו, אולם לדברי סמ"פ ו' (שהפך למ"פ במהלך הקרב לאחר שהמ"פ נפצע) והמט"קים, הפלוגה לא לקחה חלק בהסתערות זו ונשארה בעמדות חיפוי. המג"ד נוכח כי לאחר שפלוגה ח' (ולדבריו גם ו') התקדמה ועברה את קו שוחות החי"ר שבחזיתה, קמו מתוכן חיילי חי"ר והמשיכו לירות על הכוח שעבר אותן, והורה למ"פ ז' לטהר את התעלות. פלוגה ז' התחילה בפעולת הטיהור ע"י נסיעה בניצב לשורות השוחות, ובהמשך בנסיעה לאורך השורות תוך דריסה וירי. הכוח המצרי נלחם בנחישות רבה עם גילויי גבורה. לדברי קציני פלוגה ז' הפלוגה השמידה כ-3-4 טנקים מצריים שהיו במחפורות. בשלב זה נפגעו וננטשו 2 טנקי קצינים של פלוגה ז' (טנקי איתמר ישראלי ואמנון עמיקם), ועוד טנק של פלוגה ח' (טנק שיפמן) שכנראה היה עם הכוח של פלוגה ז'. רוב צוותי הטנקים שנפגעו נאספו ע"י טנק 3א של פלוגה ז' (טנק שאלתיאל), שחילץ 8 פצועים ונחלצים מטנקים אלה, אך 4 מאנשי הצוות נשארו בשטח. אלה היו הטען-קשר רפאל לוי והנהג דורי אטינגר מטנק אמנון עמיקם, התותחן אדם וודק מטנק ישראלי, והתותחן בנימין-יעקב רטי מטנק שיפמן. בתוך כך דיווח מ"פ ז' כי הוא נפצע, וכי אין לו קשר עם אף מ"מ בפלוגה שלו. המ"מ סגן עמיקם מעין נהרג, ושני המ"מים האחרים היו בטנקים שנפגעו וננטשו. כן נהרג תותחן הטנק של מעין, יהונתן פרידמן (37).

כל המתואר לעיל קרה כשלדעת המג"ד ומפקדי הכוחות בגדוד הם תוקפים את "חמוטל", וכך דיווח הגדוד, אולם למעשה עלה גדוד 599 על המערך העיקרי בפתחת "פוטון", ועל כך בהמשך, בנספח א' לפרק זה.

גדוד 257 מצטרף להתקפה

לאחר שהמח"ט הורה לגדוד 264 לרדת מ"חמוטל" ולהתייצב באיזור צומת "טליסמן-חזיזית", הוא הורה לגדוד 257 לרדת מעמדות החיפוי שלו, לעבור דרך "חמוטל" ולהתייצב מדרום לגדוד 264. הגדוד החל לנוע על ציר "טליסמן", ובאיזור "טליסמן 26" ירד ראש הגדוד מהציר שמאלה. פלוגה ל' (8 טנקים), בפיקודו של סגן יוסי שרון, וחפ"ק המג"ד נכנסו לעמדות מדרום לגדוד 264, ממערב ל"טליסמן 26". הפלוגה ספגה אש ארטילרית רצינית על עמדותיה, אך לא נתקלה באויב קרקעי.

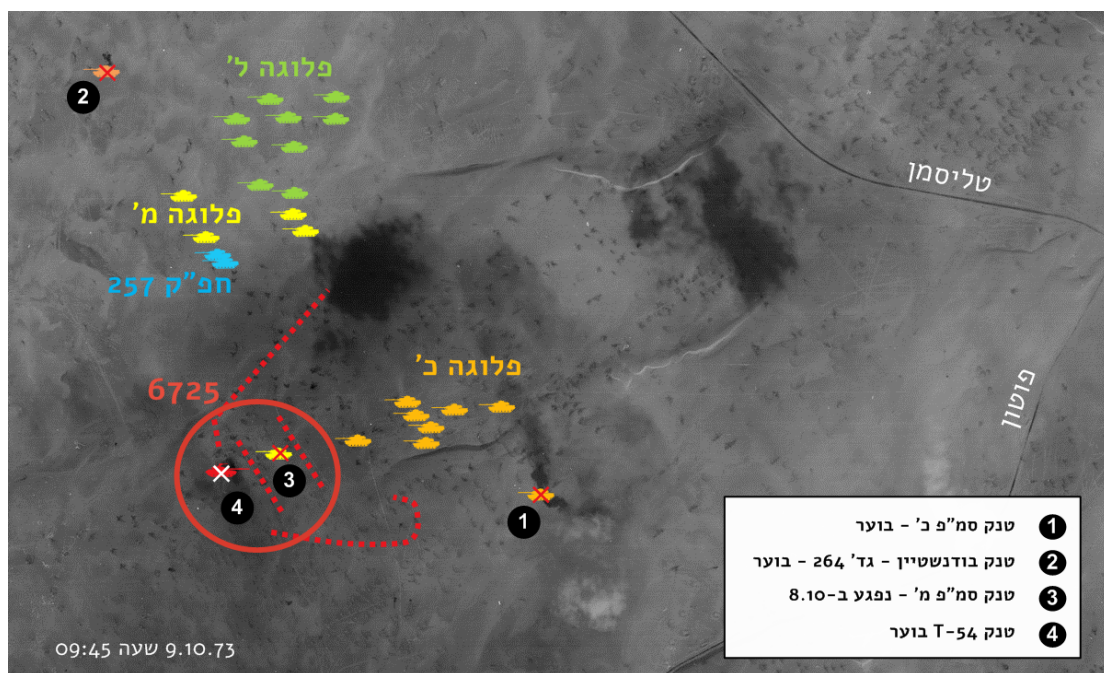

מפה מס' 18 - התקפת גדוד 257 - גדוד 599 מתפנה מ"מכשיר"

פלוגה כ' (8 טנקים), בפיקודו של סרן אברהם (ג'ון) זילברמן, ששברה שמאלה מציר "טליסמן" בנקודה מזרחית יותר, מצאה את עצמה מתנתבת במעלה הגבעה אל האיזור הגבוה של "חמוטל" ("אדום 6725"), ושם נתקלה בשוחות העגולות של החי"ר המצרי, שחלקן לא היו מאוישות. המ"פ התרשם כי החי"ר המצרי נסוג מן האיזור הגבוה של "חמוטל", אך מדרום [כלומר בשטח הנמוך של פתחת "פוטון"] יש כמויות גדולות של חי"ר. עם העליה לאיזור הגבוה נפגע טנק סמ"פ כ' אלי הרי מכיוון דרום מזרח וננטש. טנק נוסף של הפלוגה (טנק חליווה) עלה על מוקש וננטש.

פלוגה מוקטנת מ' (4 טנקים), בפיקודו של סגן דודו ארנון, אשר נעה שנייה בטור הגדודי בשלב התנועה על ציר "טליסמן", פנתה שמאלה מהכביש בעקבות פלוגה ל', והתחילה לטפס על "חמוטל" כשפלוגה כ' מדרום לה. הפלוגה נתקלה בעמדות חי"ר ונ"ט מאוישות ונלחמה בהן תוך כדי טיפוס על היעד. לא נפגעו טנקים של הפלוגה. המג"ד, שהיה עם פלוגה ל', התחיל לעלות לכיוון פלוגות כ' ומ', כדי לכוון אותן לרדת מהיעד צפון-מערבה ולתפוס עמדות מדרום לפלוגה ל'.

בתצ"א משעה 0945 נראים בבירור הטנקים של הגדוד על "חמוטל" - ראה תצ"א מס' 19.

תצ"א מס' 19 - פרישת טנקי גדוד 257 על "חמוטל" ומדרונותיה הצפוניים - 090945

בתוך כך התנהל מבצע חילוץ אנשי "פורקן". כוח מח"ט 14 עבר דרך עמדות פלוגה ל' בדרכו לחבירה עם אנשי המעוז, כפי שיפורט להלן, וטנקי גדוד 257 פינו את לוחמי החרמ"ש של גדוד 184 שהיו בכוח החילוץ ונפגעו, ועל כך בהמשך. לאחר הפינוי תפסו פלוגות הגדוד עמדות מדרום לעמדות פלוגה ל'.

לגדוד 257 היו כ-5 פצועים בקרב, ו-2 טנקים נשארו בשטח (39).

חילוץ אנשי "פורקן"

כאמור, מטרת המבצע היתה חילוץ 33 אנשי מעוז "פורקן", בפיקודו של רס"ן מאיר ויזל, שנחלצו במסע רגלי נועז מהמעוז במשך הלילה. נקודת המפגש עם אנשי "פורקן" נקבעה בתחילה לאיזור שמדרום לתעוז "נוזל", מדרום לציר "טליסמן", אולם בהמשך הציע מח"ט 421 כי אנשי המעוז יתקדמו לכיוון צומת "טליסמן-חזיזית", במרחק כ-2 ק"מ מצפון מערב למתחם "חמוטל", וכך היה.

בעקבות פנייתו של מח"ט 14, אל"מ אמנון רשף, למפקד האוגדה, נקבע כי חטיבה 421 תחפה לחילוץ, וכוח מחטיבה 14 יכנס ויחלץ את אנשי המעוז. מח"ט 14 הקים לצורך החילוץ כוח משימה, שכלל את חפ"ק המח"ט (טנק ונגמ"ש), חפ"ק מג"ד 184 רס"ן שאול שלו (2 טנקים), וכוח חרמ"ש מגדוד 184 שכלל 4 נגמ"שים בפיקוד מ"פ החרמ"ש של הגדוד, סרן שלמה לוי. הנגמ"שים נועדו לפנות את אנשי המעוז, וכמו כן עלו עליהם רופא הגדוד וצוותו. סה"כ היו על 4 הנגמ"שים כ-32 איש (40).

בשעה 0721 ביקש סמח"ט 421 מקצין האג"מ האוגדתי לוודא כי "כל מי שצריך", לרבות חיל האויר, מודעים לכך שכוחות 421 על "חמוטל". מח"ט 14, שכבר התקדם עם כוח החילוץ לאיזור "ציונה", שמע את השיחה, ולאחר שוידא עם קצין האג"מ האוגדתי כי "חמוטל" בידי כוחותינו, ביקש אישור להיכנס לביצוע החילוץ. האישור ניתן בשעה 0725. בשעה 0740 נכנס לרשת הקשר מפקד האוגדה, והציע שחטיבה 421 היא שתחלץ את אנשי "פורקן", משום שהיא כבר נמצאת באיזור, ו"הוא... [מח"ט 421] יכול לגמור את זה בעצמו". מח"ט 14 עמד על בקשתו לבצע את החילוץ ומפקד האוגדה נעתר לכך, תוך שהוא מציין ומדגיש כי "נוזל" ו"חלוץ" לא בידי כוחותינו, וכי על פי דיווחי מודיעין פלוגת טנקים מצרית נמצאת בתנועה מ"חלוץ" לכיוון "חמוטל" (41).

כזכור, מגע ראשון עם אנשי "פורקן" כבר היה בעת ההתקפה של גדוד 264 על "חמוטל". לאחר שגדוד 264 תפס את עמדותיו באיזור צומת "טליסמן-חזיזית", החלו ניסיונות תיאום בקשר בין מג"ד 264 לאנשי "פורקן", שלא צלחו, ככל הנראה בשל חששו של מפקד "פורקן" לחשוף את מיקומו לגורם שלא הכיר. לעומת זאת, מח"ט 14 הצליח לשמור קשר רציף עם אנשי "פורקן", אך התיאום נמשך זמן רב. לקראת השעה 0900 נוצר קשר בין מח"ט 14 למג"ד 264 לתיאום כניסת כוח החילוץ. זמן מה לאחר מכן נכנס כוח החילוץ של חטיבה 14 דרך כוחות 421 לאורך ציר "טליסמן" מצומת "חזיזית" מערבה, כדי לחבור עם אנשי המעוז. לחיפוי לכניסת הכוח ירו טנקי גדוד 264 ירי כבד של פגזי מערך לכיוון "נוזל", במקום ארטילריה. המחלצים ניסו ככל הנראה לחפש את אנשי המעוז מערבה מדי, באיזור התיאום הראשוני מדרום ל"טליסמן 22", ובב"סגול 206" (חניון "ארזים"). לא נוצרה חבירה, וכוח החילוץ שב לאורך "טליסמן" לאיזור "טליסמן 23". לאחר שאנשי "פורקן" ירו זיקוק ירוק וזוהה מיקומם קרוב יותר ל"טליסמן 23", נכנס כוח החילוץ שוב לשטח, מדרום מערב לצומת "טליסמן-חזיזית". הפעם הצטרף אליו גם טנק המח"ט. הכוח נתקל מהשיפולים שמצפון ל"חמוטל" בחי"ר מחופר ומצויד באמצעי נ"ט, והתפצל. כוח הנגמ"שים פנה דרומה ונקלע לסדרת היתקלויות עם חי"ר מצרי שבמהלכן עלה

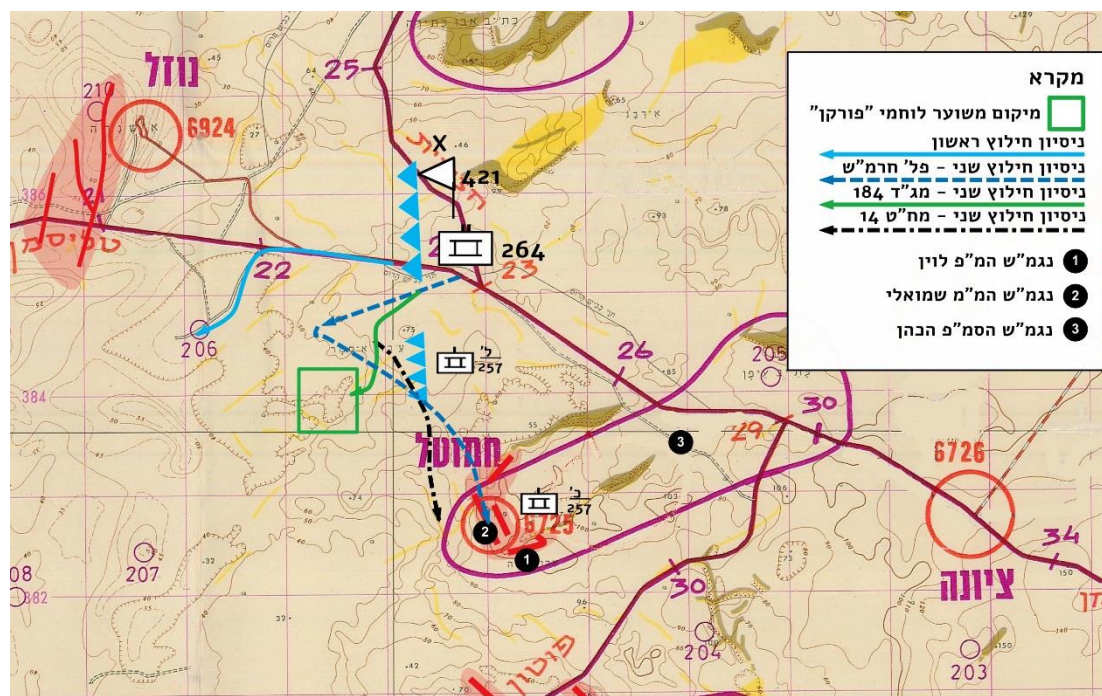
על "חמוטל". גם טנק המח"ט נאלץ לנהל קרב על כניסה לאיזור החילוץ, וגם הוא הגיע בלהט הלחימה אל האיזור הגבוה של "חמוטל" - "אדום 6725".

עם העלייה לראש "חמוטל" נפגעו כל ארבעת נגמ"שי החרמ"ש. ראשון נפגע נגמ"ש המ"פ לוי ורוב אנשיו נפצעו. לעזרת אנשי נגמ"ש המ"פ התקרב נגמ"ש הסמ"פ הכהן, וגם הוא נפגע. אנשי 2 הנגמ"שים, רובם פצועים, קפצו מהנגמ"שים. נגמ"ש הסמ"פ המשיך לנוע עצמאית עד שנתקע בדיונות, ועל כך בהמשך. אל קבוצת הנחלצים משני הנגמ"שים התקרב נגמ"ש מ"מ 2 שמואלי. נגמ"ש שמואלי העמיס פצועים ולוחמים משני הנגמ"שים הקודמים, המשיך לנסוע ונפגע גם הוא.

חלק מפליטי שלושת הנגמ"שים התחילו ללכת או לדדות אל טנקי גדוד 257 שנמצאו על "חמוטל" בקרבת הכוח. רק במזל נמנע ירי של הטנקים על הכוח הרגלי, לאחר שמג"ד 257 הורה לא לירות, והסתבר שאלה היו אנשי פלוגה י'. כל אנשי נגמ"ש שמואלי, למעט המ"כ יוסף ג'מיל שנשאר בשטח, וכל אנשי נגמ"ש הסמ"פ, למעט הרס"פ יצחק תמיר שנשאר בשטח, עלו על טנקי פלוגה כ' וטנק מג"ד 257. בסה"כ פינו טנקי גדוד 257 כ-15 מלוחמי הפלוגה.

בינתיים התקרב הנגמ"ש הרביעי, נגמ"ש עטר, וגם הוא נפגע. שניים מאנשיו, המ"כ אברהם מאמיה והלוחם יצחק איטח, נהרגו. הנגמ"ש הצליח להמשיך בנסיעה, הגיע לקרבת נגמ"ש המ"פ, העמיס את רוב אנשיו של נגמ"ש המ"פ, לרבות המ"פ והרופא שהיה איתו, וכנראה גם את החלל יורם נצר, מנגמ"ש הסמ"פ, יצא מהשטח והגיע לתאג"ד בטסה.

לכוח של פלוגה י' היו לפחות 15 פצועים, שלושה חללים, ושלושה נעדרים. שלושה לוחמים - אייל הפטר מנגמ"ש המ"פ, יצחק תמיר מנגמ"ש הסמ"פ, ויוסף ג'מיל מנגמ"ש שמואלי, נשאו בשטח. ג'מיל פונה בהמשך היום ע"י כוח אחר (ראה להלן פרק ו'). הפטר ותמיר נשארו נעדרים.

מפה מס' 20 - חילוץ אנשי "פורקו"

שני נגמ"ש הפלוגה - נגמ"ש המ"פ ונגמ"ש מ"מ 2 - נמצאו בסריקות אנשי אית"ן, כשליד נגמ"ש מ"מ 2 נמצאו גופות נעדרי הפלוגה (ראה להלן נספח ב').

בתוך כך הצליח מג"ד 184 לחבור עם אנשי המעוז, וכל 33 אנשי המעוז עלו כולם על טנק המג"ד שחילצם מהשטח ללא פגע. מול עמדות טנקי פלוגה ל' של גדוד 257, הופיע טנק בעל צורה מוזרה שהפלוגה כמעט פתחה עליו באש. זה היה טנק מג"ד 184 שעל סיפון נאחזו 33 אנשי המעוז. טנק המג"ד פינה את כל אנשי המעוז ללא פגע לשיירת זחל"מים שהמתינה על "טליסמן" ממזרח ל"חמוטל" (42).

לאחר הפינוי, כאשר טנקי המח"ט וחפ"ק מג"ד 184 כבר היו בדרכם לרדת מ"חמוטל", עבר לידם נגמ"ש רפאים מפויח ולא מאויש. זה היה ככל הנראה נגמ"ש הסמ"פ של פלוגה י', שמסיבה כלשהי המשיך לנוע עצמית עד שנתקע בדיונות. נפגוש שוב בנגמ"ש זה בהמשך מחקר זה (ראה להלן פרק ח').

כך הסתיים מבצע חילוץ אנשי "פורקן". חילוץ אנשי המעוז עלה במחיר דמים של חמשת חללי פלוגה י', שעליו יש להוסיף גם את עשרת חללי חטיבה 421, ולמעלה מ-50 פצועים בפלוגה י' ובחטיבה 421. עלות המבצע במונחי סד"כ כלים שירדו לגמרי ממצבת צה"ל, היתה 6 טנקים ו-3 נגמ"שים.

יש לציין שלמרות שהכוח המחלץ היה קטן, בסדר גודל של פחות מצוות קרב פלוגתי, והיו בו שני מפקדים בכירים - המח"ט והמג"ד, הכוח התפצל במהלך הפעולה לשלושה כוחות נפרדים שכל אחד מהם נקלע לקרב נפרד משלו.

סיום הלחימה בגזרת "טליסמן-חזיזית"

לאחר חילוץ אנשי "פורקן" ופליטי פלוגת החרמ"ש של גדוד 184, המשיכו שני הגדודים הקדמיים לנהל אש עם כוחות מצריים בגזרה שממערב להם. גדוד 264 ירה לכיוון תעוז "נוזל", שם ישבו כוחות של דיביזיה 2 המצרית, והפעיל לשם ארטילריה (43). גדוד 257 מעמדותיו ניהל אש עם אויב בטווחים רחוקים יותר. פלוגה ל' מעמדותיה זיהתה טנקים מדרום מערב על כביש התעלה, בטווחים של 4-5 ק"מ, והחלה לנהל אש לעברם. לדברי המ"פ והמג"ד גם השיגה מספר פגיעות בטנקים אלה. גם פלוגה מ' זיהתה את הטנקים ולדברי המ"מים שלה גם היא השיגה פגיעות (44). ידוע ממקורות מצריים (ראה להלן) כי התקפת החטיבה הדאיגה את מפקד ארמיה 2 ליווא סעד מאמון, אשר חשש מהבקעת המערך המצרי בתפר שבין דיוויזיות 16 ו-2. משום כך הורה מפקד הארמיה למפקד דיוויזיה 16 לקדם גדוד טנקים מחטיבת השריון 14 שבדרג השני של הדיוויזיה, כדי שיתפוס קו ממערב לאזור אבו וקפה ("אדום 6725" בראש "חמוטל"). במסגרת מחקר זה הצליח ניצן שפירא לאתר בתצ"א שצולמה בשעה 0945 את הגדוד המצרי במחפורותיו באיזור ציר "לכסיקון" 234, כאשר פלוגת טנקים ראשונה שלו יוצאת בתנועה מזרחה לכיוון "חמוטל", ועל כך בהרחבה בהמשך.

קצינים אחרים מ-2 הפלוגות של גדוד 257 תיארו ירי בין כוח הטנקים שעליו ירו 2 הפלוגות לבין כוח צפוני יותר (מצרי ככל הנראה), ולגרסתם הטנקים הדרומיים נפגעו מטנקי הכוח הצפוני, ולא מירי טנקי הגדוד.

לקראת 1030 העלה מפקד האוגדה את הרעיון שחטיבה 421 תעלה על "מכשיר", אבל "רק אם זה אפשרי ואם זה לא יהיה כרוך בהרבה נפגעים" (45). הרעיון ירד מהפרק.

לקראת הצהריים היתה תמונת הערכות חטיבה 421 כדלקמן : גדוד 264, שעקב הידלדלותו בטנקים ובפיקוד תוגבר בפלוגה כ' מגדוד 257, בבלימה בצומת "חזיזית-טליסמן", גדוד 257 המוקטן בהתארגנות באיזור "ציונה". גדוד 599 על ציר "טליסמן" מאחור בהתארגנות ושיקום לאחר האבידות הקשות שספג בקרב על צפון "מכשיר". לאחר 1300 התקבלה בחטיבה פקודה להתכונן לנוע דרומה. מפקד האוגדה התכוון כי החטיבה תצטרף ליתר יחידות האוגדה בציר "עכביש", כפי שהתכוון לכך ביום הקודם, ולחטיבה ניתנה אתראה לתנועה לכיוון זה לאחר השלמת התארגנותה. בשעה 1437 שונתה ההוראה והחטיבה נשארה במקומה. בשעה 1520 עבר גדוד 198 מחטיבה 500 את קו העמדות של גדוד 264 (ראה להלן פרק ו'), ובעקבות זאת התקפל גדוד 264 והצטרף לשאר החטיבה במרחב "ציונה-טליסמן". לאחר 1600 שוב קיבלה החטיבה פקודה, כנראה מסגן מפקד האוגדה, לנוע דרומה לציר "עכביש" ואף החלה בתנועה עם 2 גדודים, אך הוראה זו בוטלה ע"י מפקד האוגדה בשעה 1648. החטיבה נשארה על ציר "טליסמן" עד לאחר קרב השב"ש של ה-14.10, שלאחריו נשלחה לביצוע משימה חדשה - משימת הצליחה (46).

ביום הלחימה איבדה החטיבה 10 מלוחמיה שנפלו. בלחימה נפצעו 50-60 לוחמים. רוב הטנקים של החטיבה ספגו פגיעות מדרגות שונות, ובשטח מתחם "חמוטל-מכשיר" נשארו 6 טנקים.

תיאור הקרב בגזרת פתחת "פוטון" מנקודת הראות המצרית

חטיבה 112 עמדה בבוקר ה-9.10 מול התקפת חטיבה 421 כאשר רמ"ט החטיבה, עקיד עבד-אל-בארי חוסיין עבד-אל-בארי, ממלא את מקומו של המח"ט עאדל יוסרי שנפצע בקרבות הערב הקודם ופונה.

תיאור הקרב בספרו של עקיד עאדל יוסרי מתבסס על תחקירי חטיבתו לאחר המלחמה : "גדוד חסן [גדוד 335 שהיה על "חמוטל"] בלם מספר התקפות נגד רצופות של האויב שבוצעו על ידי שתי פלוגות טנקים. רב"ט סיד אל-שחאת הטיל את עצמו מתחת לטנק אויב ועימו מוקש. הוא התפוצץ עימו ונהרג [כאמור טנק של פלוגה כ' עלה על מוקש ב"חמוטל"]. רב"ט מחמד סיד השמיד בתול"ר B-10 טנק שני לאויב, ונהרג. החייל נג'יב עודאללה נפצע כשירה בבזוקה לעבר טנק, אך הפגז החליק מעל הטנק ולא חדר אותו, וצוות הטנק גילה אותו ופגע בו במקלע הטנק. עבד אל-עאטי וביומי עם עתודת הנ"ט של החטיבה המשיכו לצוד את טנקי האויב

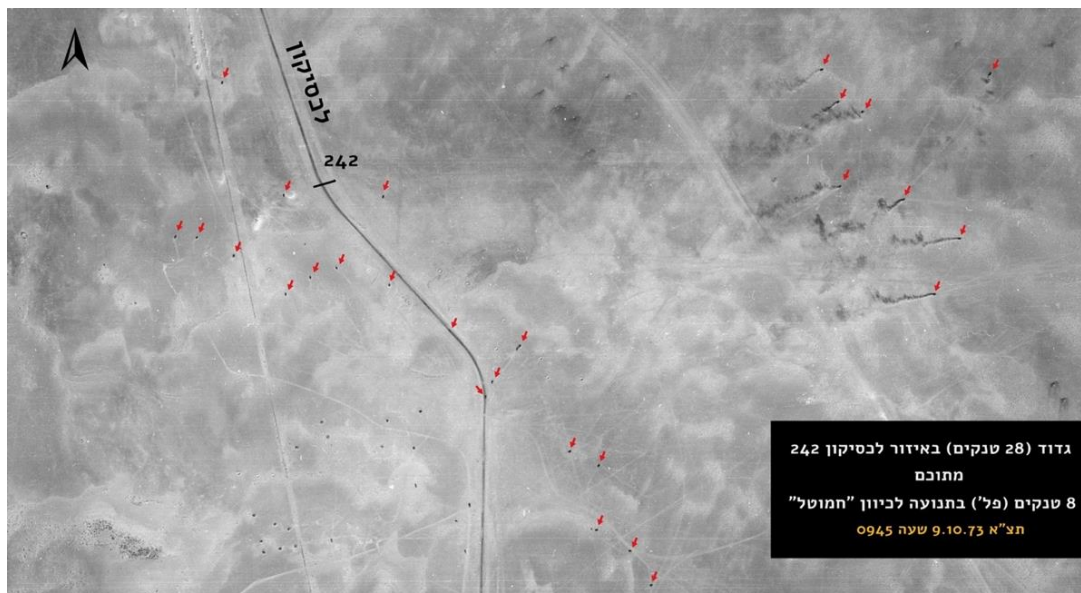
בעומק.....עבד אל-עאטי.... השמיד באותו יום בעצמו 5 טנקים, וגם השמיד נגמ"ש של האויב בדרך מיוחדת. הנגמ"ש ליווה טנק שעבד אל-עאטי פגע בו, והוא החל להתפוצץ. צוות הנגמ"ש עזב את הכלי שלו, שעמד מאחורי הטנק. עבד אל-עאטי המתין עד שהצוות חזר לנגמ"ש, בחשבו כי הוא בטוח, ואז שיגר לעברם טיל, שעבר מעל הטנק הפגוע, נפל על הנגמ"ש מלמעלה, והשמיד את כל הצוות. [כאן מדובר ככל הנראה על פגיעה בנגמ"ש מכח החילוץ של פלוגת החרמ"ש של גדוד 184 - ע.מ.]. ביומי אף התעלה על עבד אל-עאטי באותו היום, שכן הם התחרו ביניהם בציד, והוא פגע ב-11 טנקי אויב. בכל פעם שפגע במטרה צעק מתוך עומק (גרונ) 'אללה אכבר, פגעת בו'.....טנק פטון גילה אותו וירה לעברו פגז מתותח ה-105 מ"מ. ביומי נעלם בתוך המחפורת שלו, כשפניו בתוך החול. הפגז פגע בתיל של הטיל שהוכן לשיגור, דבר שגרם לשיגור הטיל לעבר הטנק שירה את הפגז, אך לא פגע בו, וגרם לבריחתו בבהלה. טנקי האויב נפגעו מכיוונים שונים, כמה מהם אף נפגעו ממספר טילים וסוגי נשק נ"ט אחרים, כדי לוודא את השמדתם" (47).

כך מתאר את הקרב הגנרל גמאל חמאד :

"החל מהשעה 06.30 פתח האויב בהתקפות נגד חזקות על חזית דיוויזיה 16 חי"ר, בעוצמה המוערכת כגדוד שריון על החטיבה השמאלית של הדיוויזיה [הכוונה לחטיבה 112 - ע.מ.]..... כשהמטרה היא לבחון את מערכי ההגנה של הדיוויזיה, ואיתור גזרותיה החלשות, כהכנה להנחתת התקפת נגד עיקרית בכיוון זה, במטרה להבקיע את ראש הגשר של הדיוויזיה, ולשבש/לערער את מערך ההגנה המצרי בגזרה הצפונית של החזית. ...האויב המשיך בהתקפותיו לאורך כל חזית הדיוויזיה, וביצע ארבע התקפות רצופות תוך 4 שעות בלבד.

...מחשש שהאויב ינסה להבקיע את מערכי ההגנה המצריים בנקודת החיבור בין דיוויזיות 16 ו-2 חי"ר, שהיתה הגזרה החלשה ביותר בקו ההגנה, הורה מפקד הארמיה למפקד דיוויזיה 16 חי"ר לקדם גדוד טנקים מחטיבה 14 שריון שבדרג השני של הדיוויזיה, כדי שיתפוס קו בלימה משמאל למערך ההגנה של הדיוויזיה, ממערב לאזור אבו וקפה ["חמוטל" - ע.מ.], כדי למנוע מהאויב כל אפשרות לחדור בכיוון זה" (48).

הגדוד שחמאד התייחס אליו חנה ב"לכסיקון 242". ניצן שפירא איתר אותו בתצ"א של 090945, ואפשר לראות שהצילום תפס את הגדוד כשהפלוגה הראשונה שלו יצאה לדרך.

תצ"א מס' 21 - פרישת גדוד מחטיבה 14 המצרית באיזור "לכסיקון 242" מימין נראית פלוגה בתנועה לכיוון "חמוטל"

עוד כותב הגנרל חמאד : "מחשש לניצול ה'תפר' בין דיוויזיה 2 חי"ר ודיוויזיה 16 חי"ר על-ידיי האויב, וחדירתו למערכי דיוויזיה 2 חי"ר, הורה מפקדה של דיביזיה 2 לקדם גדוד חי"ר ממוכן כדי שיתפוס מערך הגנה ממערב לתובה אל-שג'רה ["נוזל" - ע.מ.], יחד עם עתודת הנ"ט של הדיוויזיה. כן הורה על שינוי הערכות גדוד טנקים מחטיבת שריון 24, שסופחה לדיוויזיה, כדי שיחזק את אבטחת האגף הימני של הדיוויזיה" (49). תנועה זו זוהתה ע"י מודיעין אוגדה 143 בשעה 1217 (50).

מקור מצרי נוסף היא עדותו של מולאזם (סג"ם) **מחמד עבד אל-מנעם יוסף** (לימים עמיד-תא"ל), שהיה מפקד מחלקה 3, בפלוגה 1, בגדוד 335, הגדוד שכבש את אבו וקפה ("אדום 6725" בראש "חמוטל"). מקור זה חשוב במיוחד, משום שהוא האישור היחיד שיש לנו מהצד המצרי כי המתחם של גדוד 335 בראש "חמוטל" ננטש ע"י המצרים בעקבות התקפת חטיבה 421, ונתפס שוב רק בשעות אחה"צ והערב של ה-10.10. מהדיווח של המולאזם יוסף אנו למדים כי בבוקר ה-9 באוקטובר, לאחר השעה 06:00, גדוד 335 ספג התקפה של כוח בעצמה של 20-30 טנקים [זו ככל הנראה התקפת גדוד 264]. בעקבות התקפה זו בא גל התקפה ישראלי שני שלהערכת המולאזם היה בעוצמה כפולה וכלל גם נגמ"שים (פלוגת החרמ"ש המוקטנת של גדוד 184).

במהלך הקרב נהרג חייל ממחלקתו - לוחם נושא מקלע, שנהרג לאחר שהתקרב אליו אחד הטנקים, ודרס אותו בזחליו.

בשלב זה גדוד 335 כבר נלחם ללא טנקים, "מכיוון שהאויב השמיד את הטנק האחרון שהיה איתנו כבר בהתקפתו הראשונה" [ההדגשה שלי - ע.מ.].

הקרבות נמשכו מהשעה 06:00 ועד השעה 10:00, ובשל עוצמתם, "נצרכה רוב התחמושת שהיתה בידינו". בעקבות ההתקפה, ולדבריו לצורך תרגולת הפעלת "אש על מוצבינו" גדוד 335 נסוג מעמדותיו ב"חמוטל" (51).

סיכום קרבות הבוקר של ה-9.10

רמת החטיבות - חטיבה 600

התקפת חטיבה 600 נכשלה כליל. ההתקפה החטיבתית היתה בפועל להתקפה גדודית שהסתיימה עוד בשלב התנועה למגע עם היפגעות מג"ד 410. התרגולת שעל פיה הסמג"ד אמור לתפוס פיקוד על הגדוד כאשר המג"ד נפגע, התקיימה רק לאחר שפלוגות הגדוד התפזרו באי סדר. לא היתה שליטה חטיבתית בהתקפה, והמח"ט היה סבור, בטעות, שהגדוד נפוץ עד לציר "טליסמן". המשימה - כיבוש "מכשיר" - לא הושגה.

רמת החטיבות - חטיבה 421

התקפת הבוקר של ה-9.10 היתה אירוע הקרב הטראומתי ביותר של חטיבה 421 במלחמת

תמונה מס' 22 - טנקי חטיבה 421 על "חמוטל" בבוקר ה-9.10.73

יום הכיפורים, ובמיוחד של גדוד 599. למרות זאת, תיפקוד החטיבה ביום זה היה מוצלח בהרבה מאשר ביום הקודם. החטיבה לא עלתה על היעד שהוקצה לה בצורה עיוורת ובלתי מתוכננת, אלא הוכנה תכנית התקפה שהיתה סבירה בהינתן המידע שהיה בידי החטיבה ביחס לאויב ולפרישתו בקרקע. הקצאת הכוחות לחיפוי ולהסתערות היתה סבירה, וניתן מענה ראוי

מצד מפקדת החטיבה להתפתחות הקרב בשטח. התקלה הקשה שאירעה בכך שגדוד 599 לא תקף את "חמוטל", היתה במסגרת טעויות ניווט תוך כדי קרב שעלולות לקרות לכוח מסתער, כפי שקרה, למשל, לגדוד 198 בהתקפתו על "חמוטל" ביום הקודם. טעות הניווט של גדוד 599 לא אותרה בזמן אמיתי ע"י מפקדת החטיבה, משום שהמח"ט והחפ"ק שלו נעו קדימה והצטרפו לגדוד הקדמי (264). גם אם היה גדוד 599 מזהה נכונה את היעד, עדיין היתה דרכו להסתערות על "חמוטל" מובילה אותו דרך המערך של פתחת "פוטון", וכלל אין וודאות שתוצאות הקרב היו אחרות.

לחטיבה היו 2 משימות בבוקר ה-9.10. משימת חילוץ אנשי "פורקן" בוצעה, וגם אם בפועל החילוץ בוצע ע"י כוח משימה של מח"ט 14, הרי שהחילוץ התאפשר רק בעקבות התייצבותה של חטיבה 421 בקו "חזית-חמוטל".

המשימה השנייה - ביצוע תכניתו של מפקד האוגדה "ליישר קו" ב"חמוטל", לא התקיימה. אמנם חטיבה 421 הצליחה לכבוש את "חמוטל" לזמן מה, ובדיעבד גם הסתבר שהמצרים אכן פינו חלק זה של מתחם פתחת "פוטון", אך החטיבה לא יכולה היתה להחזיק במתחם כל עוד באגפו התקיים המערך העיקרי של חטיבה 112 על ציר "פוטון" וצפון "מכשיר", שעליו נשברה התקפת גדוד 599. הדיווח השגוי של מג"ד 599 יצר תמונת קרב שגויה במפקדת החטיבה לגבי מיקומו של המערך המצרי העיקרי. בחוכמה שלאחר מעשה, אילו הובן במפקדת החטיבה היכן נתקל גדוד 599, ניתן היה לתקוף את המערך הזה עם שני הגדודים האחרים, אך אין כל וודאות שהתקפה כזאת, של שני גדודים מוקטנים, היתה מצליחה למוטט את המערך המצרי בפתחת "פוטון".

החטיבה שילמה בקרבות ה-9.10 מחיר כבד על החוסר האקוטי באמצעי לחימה, בעיקר מקלעים.

רמת האוגדה

לא התקיים נוהל קרב אוגדתי מסודר להתקפת הבוקר של ה-9.10, והפקודות לחטיבות ניתנו כאמור בדרך של "הנחיות אינדיבידואליות" בעל פה למח"טים. לאחר המלחמה הוסבר כי הסיבה לכך היו הוראות הפיקוד (והרמטכ"ל) שאסרו על ייזום מהלכים התקפיים ביום זה. שתי החטיבות תקפו, כל אחת בגזרתה, ללא כל מידע מודיעיני על האויב שהתיישב והתבצר במערכי "חמוטל" ו"מכשיר" משעות אחר הצהריים של ה-8.10. אם היה מידע כלשהו במודיעין האוגדה, הוא לא הגיע לדרג החטיבות. (52).

השליטה האוגדתית בקרב היתה טובה בהרבה מזו של ה-8.10. היה תיאום מלא בשלב ההתקפה בין חטיבות 421 ו-600, במישורין ובאמצעות סגן מפקד האוגדה. גם התיאום עם אוגדה 162, שחטיבה 500 שלה פעלה בגזרת "טליסמן", היה מוצלח יותר מביום הקודם. נראה כי בתחום זה המערכת הצה"לית שפעלה רע מאד ביום הקודם, החלה לתפקד כראוי.

עם זאת, מפקד הפעילות האוגדתית בבוקר זה היה סגן מפקד האוגדה, שהיה במהלך הבוקר עם החפ"ק שלו ברכס "חמדיה" שעל ציר "עכביש", ונשאר שם גם כאשר עבר מרכז הכובד האוגדתי לציר "טליסמן", עם התייצב חטיבה 14 על "טליסמן" לקראת 0600. לא היה שום

מרכז שליטה אוגדתי על הנעשה בגזרת "טליסמן" בה פעלו עכשיו שתיים משלושת חטיבות האוגדה, והפעילות שם התנהלה בעיקרה בדרך של תיאום בין המח"טים. מפעם לפעם, לא באופן סדור, נכנס מפקד האוגדה, שככל הידוע היה בחמ"ל בטסה, לרשת המבצעים, לצורך עדכון או לאישור המשך הפעילות.

התקפת הבוקר של שתי החטיבות לא התנהלה כהתקפה אוגדתית סדורה, אלא במסגרת סדרה של פקודות פרטניות של סגן מפקד האוגדה לכל אחת מהחטיבות, תוך הקפדה על תיאום ביניהן. בספרו כותב אבן כי המח"טים הונחו לתאם את פעולותיהם, בדגש על מניעת ירי בין כוחותינו והבטחת חופש תימרון לחטיבות התוקפות, "...אבל תיאום מעין זה מוביל, מכורח המציאות, להיווצרותה של תכנית טקטית דו-חטיבתית (קרי אוגדתית) משולבת" (53). נשאלת השאלה מדוע "מכורח המציאות" ולא בכוונת מכוון? בראיון עם אבן הוא נימק זאת בפקודות הפיקודיות לא להתקדם, שמקורן ברמטכ"ל. היה ברור לו שאסור שתיווצר מראית עין, או משמע אוזן ברשת הקשר, של התקפה אוגדתית, ומשום כך ניתנו הפקודות לחטיבות בצורה נפרדת ולא במתכונת של פקודות להתקפה אוגדתית סדורה (54). התוצאה היתה שלא התנהלה התקפה דו-חטיבתית מתואמת, אלא שתי התקפות נפרדות של שתי החטיבות, שלא השיגו את היעד המערכתי שאליו התכוון מפקד האוגדה - יישור קו בגזרת "חמוטל-מכשיר".

מדוע נוהלו קרבות האוגדה בבוקר ה-9.10 (וגם בהמשך היום) ע"י סגן מפקד האוגדה? לכך אין תשובה ברורה, אך ההערכה היא שמפקד האוגדה החליט לשמור על "פרופיל נמוך", משום שלמעשה הנחיותיו היוו הפרה של הוראת הרמטכ"ל להקפיד את המצב בשטח ולא ליזום פעולות התקפיות. לדברי סגן מפקד האוגדה אבן, שרון הינחה אותו לנהל את הפעילות, אך היה בתמונת המצב במשך כל שעות הלחימה, היה בהאזנה ברשת הקשר, ו"אשר את המהלכים בשתיקה. כשראה צורך להתערב, התערב". (55).

עמדת פיקוד דרום בקשר לפעילות הבוקר של האוגדה

יש לציין שלמרות שבפיקוד היו מודעים לפעילות הבוקר של אוגדה 143, הן מהאזנה מרשתות הקשר שלה והן מדיווחים בקשר ישיר בין אלוף הפיקוד למפקד האוגדה וסגנו, בשום שלב לא העיר אלוף הפיקוד לאוגדה כי פעילות האוגדה חורגת במשהו מהמדיניות שנקבעה לבוקר זה, או כי היא איננה מתיישבת עם הוראות הרמטכ"ל. לדעת סגן מפקד האוגדה אבן עובדה זו איננה מקרית, אלא היא מעידה על כך שגם גונן לא לגמרי הסכים עם הוראת הרמטכ"ל, והוא נאלץ לתמרן בין ציות לפקודה לבין נטייתו שלו ליזום ולשנות מצב, ומשום כך התעלם, לפחות בקרבות הבוקר, מהמתרחש ברשת הקשר האוגדתית. (56).

חיזוק להערכה זו אפשר למצוא בתרשומת של רל"ש אלוף הפיקוד משעה 0830, המובאת בדו"ח ועדת אגרנט: "אריק מדווח שתפס את 'חמוטל'. מבקש סיוע אווירי. האלוף הורה לאריק לקחת את 'חגית' ו'חלוץ'..." (57). "חגית" (מצפון ל"ציונה") היתה במסגרת הקו המוחזק בידי כוחותינו, אולם ההוראה לתפיסת "חלוץ" היתה תואמת לגישת "יישור הקו" של האלוף שרון. מדברים אלה אפשר ללמוד כי אלוף הפיקוד לא הסתייג מפעילות ההתקפית של האוגדה, ואף

הורה לפתח אותה (בסופו של דבר הוטלה משימת "חגית" ו"חלוץ" על חטיבה 500 מאוגדה 162).

לסיכום, יש לציין את קביעתה המעניינת של ועדת אגרנט, כי קרבות הבוקר של ה-9.10 מבחינת משמעותם "היוו סיום פרשת הקרבות של ה-8 לאוקטובר וסיום המלחמה על המעוזים", או במלים אחרות - סיום השלב הראשון של המלחמה - שלב קרבות הבלימה (58).

מראי מקום והערות לפרק ה'

- (1) תחקירי המלחמה חטיבה 421.
- (2) דו"ח חטיבה 14 - נספח ז' - מצבות טנקים - אתר חטיבה 14.
- (3) הנתונים באדיבות רס"ן (מיל.) מנחם בן-שלום, היסטוריון חטיבה 600.
- (4) יוסרי, שם, עמ' 191; חמאד, שם, עמ' 197-198. התרגום באדיבותו של אל"מ (מיל.) פסח מלובני.
- (5) גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 510, 533.
- (6) האוטוביוגרפיה של שרון:
- Sharon, A. and Chanoff, D., *Warrior, An Autobiography*, NY, 1989, pp. 306-307
- (7) אבן ומעוז, שם, עמ' 66.
- (8) בראיון לעמירם אזוב, במאי 2002, הגדיר מח"ט 421 חיים ארז את חילוץ אנשי "פורקן" כ"ב"י פרודקט". ע. אזוב, מגננה, עמ' 67. גם בראיון עם המחבר הדגיש ארז כי המטרה היתה "לחזור לקו הגבעות". ראיון עם חיים ארז, 30.8.15.
- (9) ראה ניתוחו של סגן מפקד האוגדה את אירועי היום וניהול המערכה ע"י שרון: אבן ומעוז, שם, עמ' 64-75.
- (10) רשף, לא נחדל (מהדורה מורחבת), עמ' 205.
- (11) אבן ומעוז, עמ' 67.
- (12) אגרנט, עמ' 839.
- (13) הקלטת רשת "עמיר" אוגדה 143 ליום 9.10.73, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.
- (14) בספרו מתאר אבן את הפקודה ששרון נתן למח"טים לקראת התקפות ה-9.10 כך: "...ניתן לומר שהמח"טים קיבלו אוקסימורון במקום פקודה צבאית של ממש" (אבן ומעוז, שם). דומה שגם הפקודות שנתן אבן ברשת הקשר קרובות להגדרה זו. אבן אישר זאת בראיון שקיים המחבר עימו ביום 4.3.15.

התקפת חטיבה 600

- (15) הקלטת רשת "עמיר", שם.
- (16) תחקיר מח"ט 600, תח"ש/ענף היסטוריה, 12.12.73, עמ' 9; דו"ח חטיבה 600, עמ' 5.
- (17) עדות מג"ד 410 - באדיבות רס"ן (מיל.) מנחם בן-שלום, היסטוריון חטיבה 600; עדות סמג"ד 410 - אגרנט, כרך שלישי, עמ' 850.
- (18) הקלטת רשת "עמיר", שם.
- (19) תחקיר מח"ט 600, שם; וראה גם דו"ח חטיבה 600, שם נאמר כי הפקודה לגדוד 410 ניתנה בשעה 0730.
- (20) דו"ח לוין, אגרנט, עמ' 850.
- (21) יוסרי, שם; גמאל חמאד, שם.

(22) הקלטת רשת "עמיר" ; עדויות מפקדי הגדוד, באדיבות רס"ן (מיל.) מנחם בן-שלום, היסטוריון חטיבה 600.

(23) הקלטת רשת "עמיר", שם.

(24) עדות מג"ד 410.

(25) עדות מג"ד 409 - באדיבות רס"ן (מיל.) מנחם בן-שלום, היסטוריון חטיבה 600.

(26) גמאל חמאד, "המערכה המלחמתית בחזית המצרית", 1989, עמ' 194-200.

התרגום באדיבותו של אל"מ (מיל.) פסח מלובני.

התקפת חטיבה 421

(27) לדברי מג"ד 264 התכנית היתה שהגדוד שלו יהיה בעתודה ו-2 הגדודים האחרים היו

אמורים לתקוף את "חמוטל", והוא "התנדב" להוביל את החטיבה על ציר "טליסמן"

מערבה. **תחקיר מפקדים חטיבה 421, 4.3.74**, אתר חטיבה 421

www.421.co.il/?CategoryID=578&ArticleID=389, וראה גם עדותו בועדת אגרנט, שם,

עמ' 862-863 ; תחקיר גיורא לב, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון. גרסתו זו נסתרת ע"י

עדויות המח"ט ו-2 המג"דים האחרים.

(28) דו"ח מס"ח 421, אתר חטיבה 421 www.421.co.il/?CategoryID=278&ArticleID=467

דו"ח מס"ח 421, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.

(29) הקלטת רשת "עמיר" אוגדה 143 ליום 9.10.73, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.

(30) שם.

(31) עדות המח"ט, תחקיר מפקדים חטיבה 421, שם.

(32) שם ; הקלטת רשת קשר "עמיר", שם.

(33) תחקיר "פורקן", אג"מ/מה"ד/היסטוריה, 22.5.74, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון ;

תכתובת אלקטרונית עם דוד כנען, מאנשי "פורקן", 20.11.14.

(34) תיאור הקרב של גדוד 264 : עדויות מג"ד 264 והמפ"ים, תחקיר מפקדים חטיבה 421,

שם ; יומן מ"פ ג', אתר חטיבה 421,

www.421.co.il/?CategoryID=567&ArticleID=362. תחקיר גיורא לב, ארכיון צה"ל

ומערכת הבטחון ; עדות מג"ד 264 בועדת אגרנט, שם, עמ' 862-865.

(35) עדות מג"ד 599, תחקיר מפקדים חטיבה 421, שם. סיכום ותחקיר גדוד 599, אתר

חטיבה 421, www.421.co.il/?CategoryID=267&ArticleID=428 ; אגרנט, שם, עמ'

853 ; דו"ח מס"ח 421, שם.

(36) הקלטת רשת "עמיר", שם.

(37) בדפי היזכור של יהונתן פרידמן ז"ל נאמר כי נפל כמפקד טנק. פרידמן אכן היה בוגר

קורס מפקדי טנקים, אך בשיבוץ הקרבי של פלוגה ז' ביציאה למלחמה הוא שובץ כתותחן

בטנק 1א'. תוך כדי ההתקפה על "חמוטל-מכשיר" התקלקלה מערכת קשר הפנים בטנק

של מ"מ 1 עמיקם מעין, והמ"מ החליף טנק ועלה על טנק 1א', וטנק זה ספג פגיעה

שממנה נהרגו מעין ופרידמן. צוות המ"מ המקורי יצא מהקרב ללא פגע. המקור למידע

זה היא עדותו של מט"ק 1א', עזרא מנספלד, בדו"חות מפקדי גדוד 599 מרמת מפקדי

כלי ומעלה, אתר חטיבה 421 www.421.co.il/?CategoryID=267&ArticleID=458.

(38) תיאור הקרב של גדוד 599 : עדויות מג"ד 599 והמ"פים, תחקיר מפקדים חטיבה

421, שם ; עדות עמי מורג בסיכום פד"מ, 19.3.74, עמ' 53 ; עדויות מג"ד 599 ומ"פ

ז' בועדת אגרנט, שם, עמ' 853-858.

(39) תיאור הקרב של גדוד 257 : עדויות מג"ד 257 והמ"פים, תחקיר מפקדים חטיבה

421, שם ; עדות מג"ד 257 בועדת אגרנט, שם, עמ' 851-858. תחקיר סא"ל בן

שושן, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.

חילוץ אנשי "פורקן"

- (40) רשף, שם, עמ' 208 ; אהוד מיכלסון, "אבירי לב" - גדוד 184, עמ' 200.
- (41) הקלטת רשת קשר "עמיר", שם.
- (42) דו"ח חטיבה 14, www.hativa14.com/Uploads/dbsAttachedFiles/gimmel.pdf ;
חילוץ לוחמי מעוז "פורקן" - סיפור המח"ט, www.hativa14.com/2007/08/881 ; רשף,
שם, עמ' 212-208 ; מיכלסון, שם, עמ' 196-214 ; תחקיר "פורקן", ארכיון צה"ל ומערכת
הבטחון ; עדויות מג"ד 257 והמ"פים, תחקיר מפקדים חטיבה 421, שם ; תחקיר סא"ל בן
שושן, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון ; עדויות מח"ט 14, מג"ד 264 ומג"ד 257 בועדת
אגרנט, שם עמ' 872-868.

סיום הלחימה

- (43) דו"ח מס"ח 421, אתר חטיבה 421 ; דו"ח מס"ח 421, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.
- (44) עדויות המ"פים של גדוד 257, תחקיר מפקדים חטיבה 421, שם. תחקיר סא"ל בן
שושן, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.
- (45) יומן רדיו אוגדה 143, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.
- (46) שם.

המקורות המצריים

- (47) יוסרי, שם, עמ' 199-200.
- (48) גמאל חמאד, שם (ראה הערה מס' 23).
- (49) שם.
- (50) יומן רדיו אוגדה 143.
- (51) זכרונות מולאזם יוסף (ראה פרק א' הערה 20).

סיכום

- (52) שיחה עם קמ"ן 421, אל"מ (מיל.) אורי זכאי, 3.11.15. שיחות של היסטוריון חטיבה
600, רס"ן (מיל.) מנחם בן שלום, עם קמ"ן 600, סא"ל (מיל.) יאיר אהרונביץ
(באדיבות מנחם בן שלום).
- (53) אבן ומעוז, עמ' 66.
- (54) ראיון עם אלוף (מיל.) יעקב (ג'קי) אבן, 4.3.15.
- (55) ראיון עם אבן.
- (56) ראיון עם אבן.
- (57) אגרנט, עמ' 849.
- (58) אגרנט, עמ' 839.

נספח א' - מיקום התקפת גדוד 599

בדיווחי המפקדים במהלך הקרב ומיד לאחריו, כמו גם בתחקירי המלחמה, דיווחו מג"ד 599 ומפקדי הגדוד כי תקפו את "חמוטל", וכי הקרב הקשה שבו נטלו חלק התנהל באיזור הגבוה של "חמוטל", איזור "אדום 6725". ברם, שורה של מקורות וראיות מובילים למסקנה כי התקפת גדוד 599 הגיעה למערך העיקרי בפתחת "פוטון", ושם נשברה. הגדוד לא הגיע ל"חמוטל". כדי לנסות לדייק יותר בניתוח מהלכי הקרב, ובמיוחד באיתור ציר התנועה והיעדים שתקף הגדוד, עומדים לרשותנו מספר כלים שבעזרתם ננסה לקבוע היכן תקף הגדוד. הסוגייה המרכזית העומדת כאן לדיון היא השכנוע העמוק של מפקדי גדוד 599 כי היעד אותו תקפו הוא "חמוטל".

דוחות אית"ן

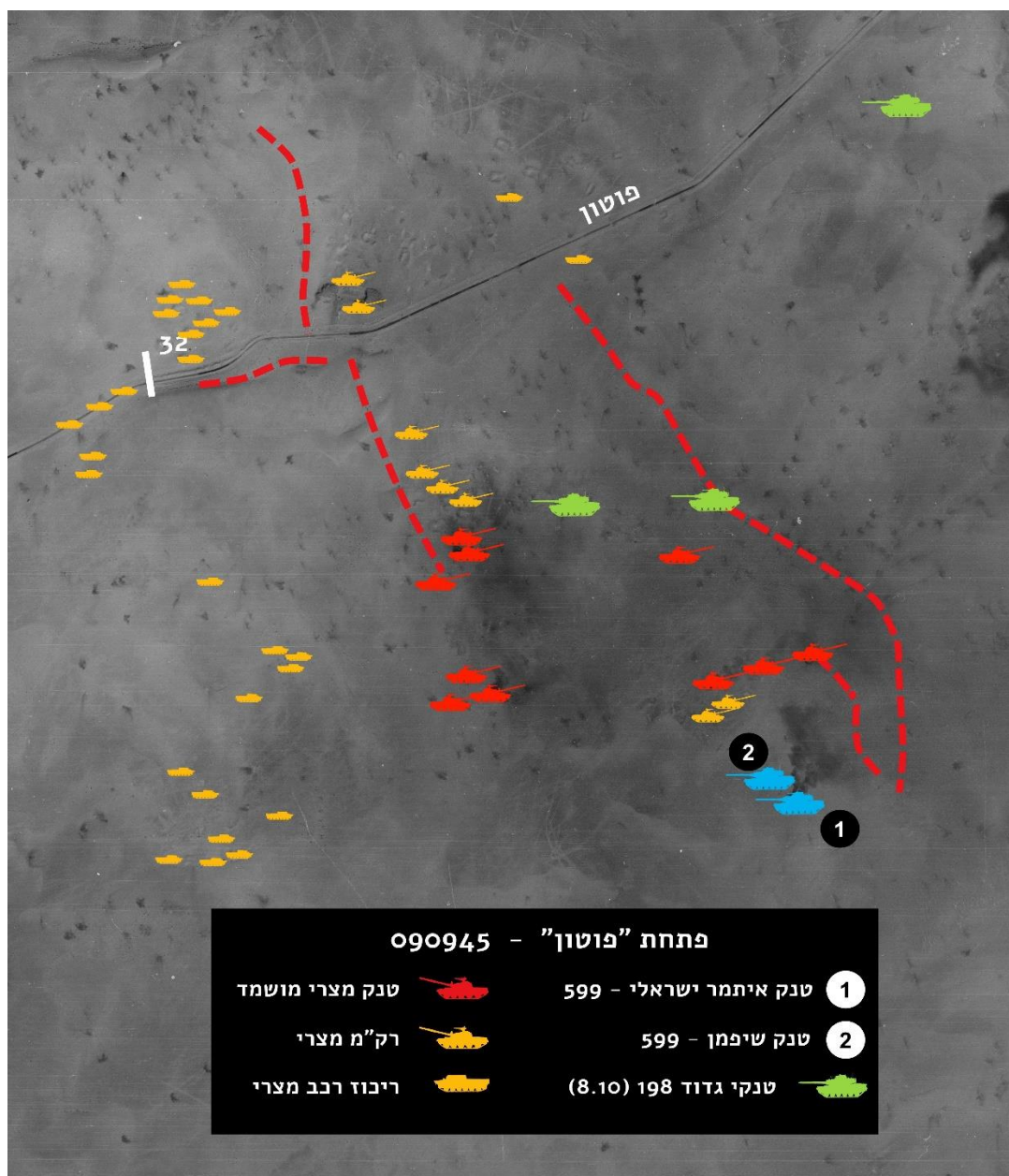
מקור משמעותי, ולדעת המחבר מכריע, לקביעת מיקום הכוחות בשלבי ההתקפה, הם דוחות איתור הנעדרים. כאמור, גדוד 599 השאיר בשטח 4 נעדרים ב-3 טנקים. שיטת העבודה של אנשי אית"ן לאיתור נעדרים לאחר המלחמה היתה: ראשית, תיחקור מפקדי הכלים או מפקדי יחידות המשנה של הטנקים שננטשו או שהיו בקרבת הטנקים שננטשו, ולאחר מכן סיור בשטח לאיתור הטנקים והנעדרים, בהתבסס על המסקנות מן התיחקור. כבר בפתיחת הדו"ח על איתור נעדרים הגדוד, ציינו קציני האיתור כי מסקנתם מתחקירי מפקדי הטנקים של הנעדרים מגדוד 599 היתה כי תיאוריהם את המסלול שעברו בדרכם להתקפה על "חמוטל", ואת זירת הקרב עצמה, "התאימו אך ורק ל"מכשיר"". קציני האיתור מציינים כי גם במקרים של גדודים אחרים "...הבחנות בין אירועים שהתרחשו על 'חמוטל' לבין אירועים שהתרחשו על 'מכשיר' נתגלו כהבחנות סרק, ונתגלו גדודים שחשבו כי לחמו על 'חמוטל' בעוד שלמעשה הם לחמו על 'מכשיר'". הכוונה היא לגדוד 198.

בהתאם למסקנתם משלב התיחקור כי התקפת גדוד 599 היתה על "מכשיר" ולא על "חמוטל", רוכזו מאמצי האיתור של קציני אית"ן לאיתור נעדרים הגדוד בצפון "מכשיר". ואכן שם נמצאו 2 מתוך 3 הטנקים שהשאיר הגדוד בשטח, וגופת אחד מנעדרים הגדוד (בנימין רטי מפלוגה ח'). גופות 3 הנעדרים האחרים הוחזרו ע"י המצרים בחילופי גופות בקנטרה. שני הטנקים אותרו על המורדות המערביים של כת'ב אל ח'יל - צפון "מכשיר" - ראה מפה מס' 17. יצוין כי ע"פ דוחות אית"ן, בסריקות בשטח במרץ '74 השתתף סמ"פ ז', איתמר ישראלי, "שאיתר וזיהה בוודאות את הטנק שלו". ישראלי אישר את הדברים בשיחה עם המחבר (1).

תצלום אוויר

כלי נוסף העומד לרשותנו הוא תצלום האוויר של הזירה משעה 0945. בתצלום זה ניתן להבחין בבירור בשני גדודי החטיבה - גדוד 264 הפרוס משני צידי צומת "טליסמן-חזיזית", וגדוד 257 הפרוס על "חמוטל" ומדרונותיה הצפוניים (ראה תצ"א 16 ו-19). גדוד 599 כבר איננו בשטח,

אולם ניתן להבחין בבירור בשני טנקים בוערים במיקום המדויק שבו נמצאו מאוחר יותר שני טנקים של הגדוד ע"י אנשי אית"ן. ועוד, על פי דיווח מג"ד 599, הגדוד נתקל במהלך התקפתו ב-16 טנקי אויב והשמידם. יש להניח שהמספר מוגזם, אולם על המורדות המערביים של צפון "מכשיר" ניתן להבחין בתצ"א בוודאות בלפחות 10 טנקים מצריים בוערים או שרופים (מעבר לטנקים הפגועים של הגדוד, ול-3 הטנקים של גדוד 198 שנשארו במקטע זה מקרב ה-8.10). על "חמוטל" אפשר לראות רק טנק מצרי אחד בוער.

תצ"א מס' 23 - פתחת "פוטון" 090945

מיקום העמדות הסופיות של הגדוד

כאמור, הגדוד התחיל את משימת החיפוי שלו באיזור "סגול 203", מדרום ל"ציונה", אך בהמשך שיפר עמדות מערבה. לפי עדות המג"ד בועדת אגרנט הדילוג היה לאיזור נ.ג. 73,

אולם ציון מקום זה איננו סביר, משום שנג. 73 הוא מכתש. יש להניח שהעמדות היו בקו של נג. 73 אך דרומה יותר, בקו גובה שבין 80-90 מ'. הגובה הממוצע בעמדות הראשוניות היה כ-150 מ', כלומר העמדות הראשוניות היו גבוהות מראש "חמוטל" - "אדום 6725", בכ-40 מ'. העמדות הסופיות היו נמוכות מראש "חמוטל", כמו גם מהגובה של שטחי המפתח של המערך המצרי בפתחת "פוטון" - צפון "מכשיר" - כ-100-110 מ'. יש מקום להניח שמיקומן של העמדות הסופיות, שהיו נמוכות יותר, תרם לקושי בהזדהות במהלך ההסתערות. המג"ד והמ"פים מתארים ירידה מהעמדות הסופיות ואז עלייה לרכס שבמדרון שמעבר לו תעלות חי"ר וטנקים במחפורות, ותיאור זה מתאים למבנה השטח שבו היה פרוס המערך המצרי בפתחת "פוטון", כפי שכאמור התרשמו גם חוקרי אית"ן שניתחו את עדויות מפקדי הגדוד. אבל מעבר לכך, הנקודה העיקרית היא כי ממיקום העמדות הסופיות לא ניתן היה לנוע אל ראש "חמוטל" מבלי "ליפול בדרך" על המערך המצרי ב"פתחת "פוטון".

ניתוח מהלכי הקרב של הגדודים האחרים

בחינת מהלכי הגדודים האחרים שוללת את האפשרות שגדוד 599 עלה על "חמוטל". בעדויותיהם בתחקירי המלחמה החטיבתיים ובוועדת אגרנט העידו שני המג"דים של 264 ו-599 כי לא ראו זה את גדודו של זה, למרות שגדוד 599 יצא להתקפה לפני שגדוד 264 ירד מהחלק של "חמוטל" שאותו תקף. מג"ד 264 ניסה להסביר זאת בתיזמון, כלומר שהגדוד שלו כבר ירד מ"חמוטל" מערבה לפני שגדוד 599 עלה (2).

כזכור, לדברי המח"ט שתי ההתקפות בוצעו במקביל, כלומר כאשר גדוד 599 התחיל לעלות על "חמוטל", גדוד 264 עדיין נלחם על היעד, והוא אף חשש מהתנגשות בין שני הגדודים. העדויות המעניינות לענין זה הן דווקא של אנשי הגדוד השלישי - 257. אמנם, בתחקירי המלחמה אמר מג"ד 257 כי גדוד 599 תקף את "חמוטל", אולם בהזדמנויות שונות מאז שנת 1974 חזר מג"ד 257 והביע את דעתו כי התקפת גדוד 599 היתה על "מכשיר". כאשר נשאל, סמוך לכתיבת דברים אלה, מדוע אם כך העיד בתחקירים כי 599 תקף ב"חמוטל", ענה שהעיד כך משום שכל הדוברים האחרים שקדמו לו העידו כך, והוא לא רצה להיכנס לעימות פומבי עם מה שכבר התחיל להתגבש כנרטיב חטיבתי, ולכן חזר על האמירה שגדוד 599 תקף ב"חמוטל", למרות שלא סבר כך (3). הסבר זה תמוה במקצת, אולם עדויות קציני גדוד 257 מחזקות את דברי המג"ד. גדוד 257 היה הגדוד האחרון שנותר בעמדות החיפוי באיזור "ציונה", והיתה לו אפשרות לצפות על התקפת שני הגדודים. להלן תיאורו של מ"מ מ"פ מ', סגן דודו ארנון: "...המג"ד מודיע לי ברשת הגדודית שמימין מתחיל לעלות כוח של גדוד אחר של החטיבה שלנו, ואני מזהה לארבעת הטנקים שלי שמימין מתחילים לעלות טנקים של אחד הגדודים שלנו שנמצאים 2 ק"מ מאחורי ["סגול 6725"]. ראיתי אותם מטפסים על רכסים או על שלוחות שנמצאות ליד אותה דיונה. פתאום מודיע לי הטנק הימני שהוא מזהה טנק, אני עכשיו מקשר את זה עם הטנק של אהוד כוכבי [מ"פ ב' מגדוד 264]. הוא רוצה לפתוח עליו באש. אני אומר לו שבשום אופן לא יירה עליו כי זה טנקים של גדוד אחר. מדרום לנו אנחנו

מזהים משמאל מתחילים לעלות טנקים ואומרים לנו גם כן שאלה טנקים שלנו. אנחנו לא מזהים שהטנקים האלה נפגשים. לפי מה שאני ראיתי הם בכלל לא עלו על אותו מקום. הטנקים הימניים, כנראה של גיורא [264] עולים, נעצרים וחוזרים, והטנקים של עמי [599] מתחילים לעלות. המרחקים בין 2 הגדודים נראו לי כ-3-4 ק"מ. הם בכלל לא נפגשו" (4). לפי עדות זו, הרי שמ"פ בגדוד היחיד שיכול היה לצפות במקביל על התקפת 2 הגדודים האחרים, מעיד כי שני הגדודים תקפו שני יעדים הנפרדים זה מזה כמרחק שבין "חמוטל" ל"מכשיר". מאחר והצלחנו לקבוע בוודאות גבוהה כי גדוד 264 תקף את "חמוטל", כי אז המסקנה היא שגדוד 599 תקף את "מכשיר".

יצוין גם כי בכל דיווחי ועדויות מפקדי 599 אין אף דיווח על מעבר ציר "פוטון", לא בדרך אל היעד, לא בדרך מן היעד. ציר "פוטון" היה ציר די בולט בשטח, ואי אפשר היה לנוע מעמדות החיפוי של גדוד 599 ל"חמוטל" מבלי לחצות אותו.

דברי המג"ד בתחקיר הראשוני

בתחקיר הראשוני של הגדוד, שהתקיים במצרים לאחר המלחמה, אמר המג"ד עצמו: "לסיכום הקרב הזה נראה לי שהאויב לא ישב על 'חמוטל' עצמה אלא על האגף הדרומי של המתחם" (5). נראה שבהמשך התקבע הנרטיב של התקפה על "חמוטל" ודברים אלה נשכחו.

עמדת המח"ט

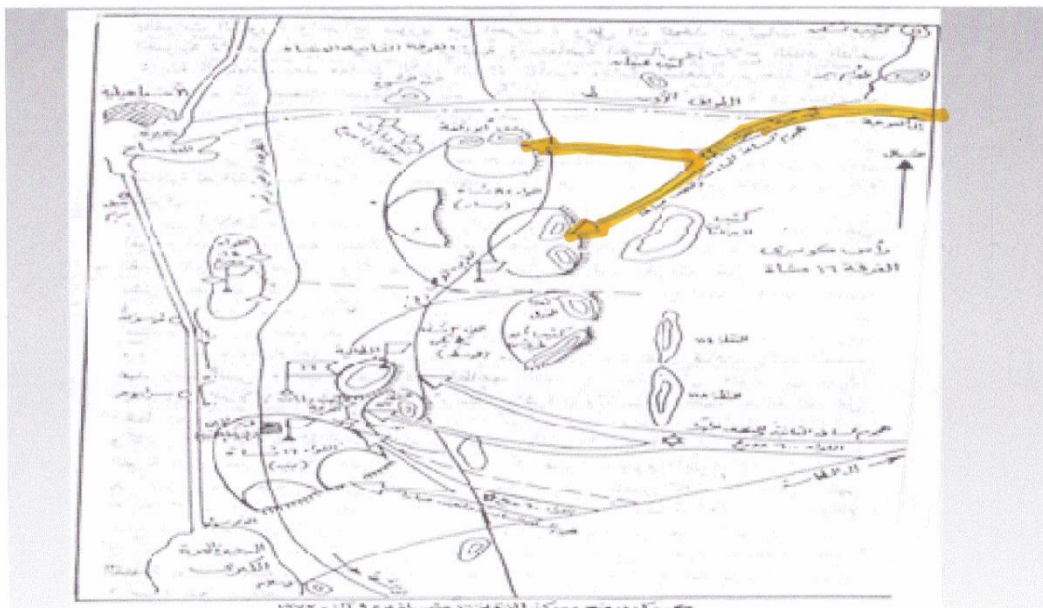
דברי המח"ט בתחקיר החטיבתי שהתקיים במרץ '74 מחזקים לכאורה את גרסת מג"ד 599 כי עלה על "חמוטל". המח"ט אומר: "...למעשה 2 ההתקפות נעשו במקביל ... גיורא [264] עלה ראשון, מצפון. במקביל לזה שגיורא התחיל לטפס ועוד לפני שהגיע למעלה, עמי התחיל לנוע מכיוון זה, עלה מחצי היעד ודרומה מכיוון מזרח למערב על החלק הדרומי של היעד. קיבלו ממני אזהרה לא לירות אחד לכיוון השני. ראיתי את עמי עולה למעלה. בשלב זה נתתי הוראה לגיורא לרדת..." (6). אולם בראיון עם המח"ט הוא אישר כי כאשר אישר את ההתקפה של גדוד 599, הוא כבר נע עם החפ"ק שלו קדימה, מעבר למתחם "חמוטל", אל איזור צומת "טליסמן-חזיזית", ולכן לא יכול היה לראות את התקפת גדוד 599, והרושם שהתקבע אצלו נבע מהדיווח של מג"ד 599 - "חמוטל" בידי". הדברים עולים גם מעדותו של המח"ט בועדת אגרנט. גם קצין האג"מ החטיבתי, צבי קן-תור, שהיה בטנק המח"ט, מאשר כי בעת הדיווח של מג"ד 599 חפ"ק המח"ט כבר היה ב"טליסמן-חזיזית" (7).

חיזוק ממקורות מצריים

והנה עוד חיזוק ממקור לא צפוי. בספרו של הגנרל המצרי גמאל חמאד הנזכר לעיל, מופיעה מפת קרבות דיביזיה 16 ב-9 לאוקטובר (מפה מס' 24). במפה מסומנות התקפות חטיבות אוגדה 143 על מערכי דיביזיה 16 ב-9.10. בחלק העליון של המפה, מסומנת התקפה לאורך

מפת הקרבות של דיביזיה 16 ב-9 לאוקטובר

ע"פ גנרל (ליוואא) גמאל חמאד (*)

איור מס' 24 - התקפת חטיבה 421 לפי גנרל חמאד

ציר "טליסמן", המתפצלת ל-2 מאמצים (ההתקפה מודגשת במפה מס' 24 בצהוב). מאמץ אחד לכיוון אל וקפה (היא "חמוטל"), ומאמץ שני לכיוון המערך המצרי בכת'יב אל- חיל (צפון "מכשיר"). כלומר, גם על פי המקור המצרי, התקפת חטיבה 421 התפצלה לשני היעדים. (8). (הערה : יש לציין שבספרו של חמאד ההתקפה מיוחסת לחטיבה 460, אבל חטיבה 460 לא היתה בגזרה זו ב-9.10 או בכל תאריך אחר, ומכאן שהגנרל המצרי טעה בזיהוי היחידה התוקפת).

מכל הראיות המצטברות שפורטו לעיל : דו"ח אית"ן ומציאת טנקי הגדוד שנשארו בשטח, התצ"א משעה 0945, ניתוח מהלכי הגדודים האחרים, עדות מ"מ מ"פ מ', תמונת ההתקפה בעיניים מצריות, עולה במידה רבה מאד של וודאות המסקנה כי גדוד 599 תקף את צפון "מכשיר", ועלה על המערך העיקרי של המצרים שם.

נספח ב' - איתור נעדרי גדודים 264 ו-184

ע"פ דיווחי יחידת אית"ן, גופת אחד משני נעדרי גדוד 264, הטען יעקב בוטבול ז"ל מטנק 1ב' (טנק פרל) של פלוגה ג', הוחזרה לצה"ל בחילופי גופות בקנטרה, ולכן לא ניתן לזהות את מקום נפילתו (בוטבול כזכור קפץ מהטנק, ובהמשך הטנק המשיך לנוע ויצא מהשטח). הטנק שבו הושאר הנעדר השני, דוד מלול ז"ל (טנק בודנשטיין), כנראה נגרר מהשטח ע"י המצרים בשלב כלשהו, וכאשר הגיעו צוותי החיפוש לשטח, בפברואר 1974, נמצאה הגופה בשטח כשמסביבה

כרוך סרט של מקלע 0.3. מסקנת אנשי אית"ן היתה כי גופת מלול ז"ל הוצאה מן הטנק לפני גרירת הטנק מן השטח, וסרט הבד שימש לצורך הוצאת הגופה. מקום הימצאה של הגופה היה נ.צ. 44403837, כ-1400 מ' מצפון מערב ל"אדום 6725", בשטח הגבוה שמעל לע'רד-א-סמר (9). אם נקבל את השערת אנשי אית"ן, לפיה הגופה הוצאה מהטנק לפני שנגרר מהשטח, המשמעות היא שמקום מציאת הגופה הוא המקום שבו נפגע הטנק בפעם השנייה (ראה תיאור הקרב של גדוד 264 לעיל).

בתצ"א מ-090945 אפשר לזהות בבירור טנק בוער במקום המצויין בדו"ח אית"ן. מאחר ולא נדלק שום טנק אחר של החטיבה (או טנק מצרי) במיקום זה במורדות הצפוניים של "חמוטל", ניתן לקבוע בסבירות גבוהה כי זהו טנק בודנשטיין. יש לציין שאנשי "פורקן" תיארו כי במרחק לא רב מהמקום בו הסתתרו והמתינו לחילוץ היה טנק בוער, ויש להניח שהמדובר בטנק בודנשטיין.

גופותיהם של יצחק תמיר ואייל הפטר, לוחמי פלוגה י' של גדוד 184, נמצאו בפרבר 74' ליד נגמ"ש 2 בראש "חמוטל", איזור "אדום 6725" (10).

נספח ג' - תיאור קרבות ה-9.10 בעיני מ"מ מצרי מגדוד 335

(מתוך זכרונותיו של מולאזם (סג"ם) מחמד עבד אל-מנעם יוסף (לימים עמיד-תא"ל), מפקד מחלקה 3, בפלוגה 1, בגדוד 335 חי"ר, בחטיבה 112 חי"ר, "חטיבת הניצחון", בדיוויזיה 16 חי"ר)

"עם בוקר יום שלישי, ה-9 באוקטובר, בסביבות השעה 06:00 שמענו קולות טנקים של האויב. נראה היה שמדובר בכמות גדולה של טנקים, שרעם (מנועיהם) הגיע אלינו. היתה זו הפגנת כוח שנועדה להפחידנו. מהר מאד ניתנו ההוראות לכל החיילים להישאר בעמדותיהם, ולהשמיד כל טנק שינסה להתקרב. יש לציין כי כל ההתקפות (של האויב) נערכו על ידי טנקים ונגמ"שים חצי זחליים, ולא ראינו אף פעם חיילי חי"ר ישראלים, בניגוד לחיילים המצרים, שפגשו אותם בגופם, כשהם רגליים ואינם מוגנים על ידי שריון כלשהו, או בתוך נגמ"שים.

כשהופיע הטנק הראשון, נכנסו כל החיילים לכוננות והבינו כי יום זה עשוי להיות היום שמפריד בינינו לבינם, וכי בהתקפה זו הם מגיבים בחזרה (על ההתקפה הקודמת). הבנתי כי ההתקפה הקודמת היתה פעולת סיור, שנועדה לבדוק את כוחנו, את עמידתנו ואת יכולתנו להגיב להתנגד להם. לכן באו היום בכמות גדולה של טנקים, כשכוח ראשון החל בהתקפה בכמות של 20-30 טנקים, כשבעקבותיהם באה לצורך פיתוח ההתקפה, כמות כפולה מזו, וכפי שציינתי, הם חילקו את ההתקפה למספר שלבים, במטרה לשתק את הכוחות שמולם, ובאותה עת לבזבז כמויות גדולות של תחמושת, אך אנחנו היינו מודעים לכך.

עם תחילת גל ההתקפה הראשון, קיבלנו מיד הוראות להתמודד ולהילחם עם הטנקים, שהחלו לחדור אחד אחרי השני. וכל כדור שיצא מכלי הנשק של חיילינו לווה בקריאות אללה אכבר, והשמידו את הטנקים אחד אחרי השני. תוך כדי כך נפצעתי מרסיס מירי של אחד הטנקים ברגלי הימנית, אך טיפלתי בעצמי, ובסיוע אנשי הצוות הרפואי שנמצאו אתנו, הוצאתי את הרסיס

מרגלי, וטיפלתי בה טיפול דחוף, חבשתי אותה בתחבושת לוחצת, והמשכתי יחד עם שאר האנשים, לפעול נגד טנקי האויב, ושכחתי לגמרי מכך שנפצעתי, עד שהפצע נרפא לגמרי, ואינני רואה עצמי כפצוע.

בשל שבירת הגל הראשון של ההתקפה, והשמדת חלק גדול מן הטנקים והריגת אנשיהם, החל האויב לבצע את הגל השני בכמות גדולה, בה היה מספר הטנקים והנגמ"שים כפול מזה שבגל הראשון. התחלנו להילחם איתם, והקרב הפך לאחד הקרבות הקשים שהיו (עד אז), כל אחד מהאנשים ירה לעבר אנשי האויב שנטשו את הטנקים שלהם, כדי לפגוע בהם. במהלך הקרב נהרג החלל השני ממחלקתי, והוא חייל נושא מקלע, שנהרג לאחר שהתקרב אליו אחד הטנקים, ודרס אותו בזחליו, בשעה שנלחם עם טנק אחר, אותו השמיד והרג את צוותו.

התקפות האויב עלינו נמשכו בכמויות גדולות של טנקים, בעוצמה שלא היה דומה לה עד כה, וזאת לציין - אנחנו נלחמנו בטנקי האויב מבלי שהסתייענו בשריון של כוחותינו, מכיוון שהאויב השמיד את הטנק האחרון שהיה אתנו כבר בהתקפתו הראשונה. הוא חשב שאם ישמיד את השריון שלנו הוא יצליח להתגבר על אנשי החי"ר בקלות, אך הוא התאכזב, ואנשי החי"ר קיבלו את פניו בחזיהם ובכלי נשקם הקלים, והשמידו את הטנקים והאנשים שלו.

הקרב התגבר והתעצם, ושריוני האויב עלו באש אחד אחרי השני, כשחלקם הושמדו, ואחרים הצליחו להתחמק. רבים מאנשינו נפלו חלל, ואף אחד לא חשב לסגת לאחור, אבל השארנו את הטנקים האלה לכוחות העורפיים, שכן כמה מטנקי האויב הצליחו להגיע לגדת התעלה, ושם הושמדו על ידי הכוחות העורפיים.

קרבות אלה נמשכו מהשעה 06:00 ועד השעה 10:00, ובשל עוצמתם, נצרכה רוב התחמושת שהיתה בידינו, אך לא התייאשנו, שכן לא רצינו שזה יהיה הקרב האחרון עם האויב, ואין פירוש של הדבר שהם עברו עם שריוניהם מאחורינו כך שנתמסר אליהם.

בעיצומה של הלחימה ואכזריותה, והצלחת האויב לחדור (את המערך), ניתנו לנו הוראות לסגת לאחור, לנקודה מסויימת, וזאת בשל ההוראות שניתנו לאנשי הארטילריה שלנו להפגז את המוצב אליו הצליח האויב לחדור, ולהשתלט עליו, ולהפגז את האיזור בו נלחמנו עם שריוני האויב. עם נסיגתנו ופינוי המוצב החלה הפגזת הארטילריה שרדפה את טנקי האויב, ומיקדה את אישה עליו. ההפגזה נמשכה בכל עוצמתה עד שהפכה את המוצב לגיהנום על טנקי האויב. האויב ספג אבידות רבות בטנקים, נגמ"שים ואנשים, דבר שגרם לו לעצור את שאר גלי ההתקפה. לאחר מכן החל להפעיל את חיל האוויר שלו כדי לסייע להצלחת התקפתו, ולנסות להקל את הפגזת הארטילריה, שלא הפסיקה בשל ההפצצות עליה. עם הופעת המטוסים בשמים החלו להגיע אליהם טילינו ואמצעי ההגנה האווירית שלנו, שהצליחו להפיל כמות גדולה מהם, ושאר המטוסים ברחו. היה זה הקרב הראשון בו נטלו חלק החילות השונים, כארטילריה הכבדה, השריון, תותחי הנ"מ והטילים, וחיילי החי"ר הגיבורים.

קרבות אלה נמשכו עד ערב אותו היום, כשהאויב מתכנן לשגר גלי התקפת נגד נוספים, במטרה לדחוק/להדוף את כוחותינו לאחור, אך כל פעם ספג אבידות רבות בציוד ובאנשים, ושגעונו באותו

יום הגיע לכך, כשהבנו כי באחת מהתקפות הנגד שלו נטלה חלק חטיבת שריון (100 טנקים), אך הוא התאכזב, ולא השיג את מטרותו. הקרבות נמשכו עד השעה 02:00 ב-10 באוקטובר. עד אז לא הצליח האויב להשיג כל ניצחון, או כל תועלת מקרבות אותו היום, והוא החל לאסוף את מה שהצליח לאסוף מהרוגיו ופצועיו תחת חיפוי מטוסיו, ולסגת לאחור. תוצאות קרבות אלה באשר לכוחותינו היו שביית כמות גדולה מטנקי האויב, כשבחלקם נמצאו כל צוותיהם, ואילו עשרות טנקים ונגמ"שים שרופים (נשארו) בשדה הקרב. טנקי האויב השרופים נשארו בוערים למשך יותר משעה, מאחר והיו בהם כמויות גדולות של תחמושת מגוונת. ראינו אותה מתפוצצת, כשהיא מפזרת זיקוקין, ומעיפה חלקים לשמים בעוצמה רבה. ההתפוצצויות הפכו את הטנקים הגדולים האלה, המורכבים ממספר (שכבות) שריון, לחלקיקים קטנים שהתפזרו באותו מקום" (11).

מראי מקום והערות לנספחים

- (1) דו"ח סיכום איתור נעדרי איזור "חמוטל- מכשיר" שנערך במרץ 1974 ע"י סרן יוסי לב ארי וסרן אלי סט, תיקי יחידת אית"ן ; שיחה עם איתמר ישראלי, 17.11.15.
- (2) עדויות עמי מורג וג'ורא לב בתחקירי חטיבה 421, שם ; אגרנט, 853, 865.
- (3) ראיון עם שמעון בן שושן, 27.7.15.
- (4) עדות דודו ארנון בתחקירי מפקדים חטיבה 421, שם.
- (5) תחקיר המלחמה גדוד 599, תח"ש, ארכיון צה"ל ומערכת הבטחון.
- (6) עדות חיים ארז בתחקיר חטיבה 421, שם.
- (7) ראיונות עם חיים ארז, 30.8.15, ועם צבי קן-תור, 7.10.14 ; אגרנט, עמ' 852.
- (8) המפה באדיבות אל"מ (מיל.) דני אשר. התרגום באדיבות אל"מ (מיל.) פסח מלובני.
- (9) דו"ח סיכום איתור נעדרי איזור "חמוטל-מכשיר", שם.
- (10) שם.
- (11) זכרונות מולאזם יוסף. התרגום באדיבות אל"מ (מיל.) פסח מלובני.